

Analizë e rregullativës ligjore për të rinjtë

Ky botim u prodhua me mbështetjen e programit të Mekanizmit të Qëndrueshmërisë Civile të financuar nga Bashkimi Evropian. Përmbajtja e tij është përgjegjësi e vetme e autorëve dhe Organizatës për Dialog dhe Afirmim të Nxënësve dhe Studentëve të shkollave të mesme – ODASS dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian.

Jovana Malezanska
mr. Eleonora Petrovska

ANALIZË E RREGULLATIVËS LIGJORE PËR TË RINJTË

Rreth botuesit:
Anisija Ugrinovska
Petar Mickoski

Përkthimi në shqip:
Vjosa Taipi

Tirazhi:
20

Dizajni dhe printimi:
Polyesterday

Skopje 2023

PËRMBAJTJA:

Lista e shkurtesave:	4
Hyrje	5
Metodologjia	7
Analiza e të dhënave nga pyetësi anonim i kryer me pjesëmarrës të rinj	7
Pjesëmarrja e të rinjve në jetën publike	9
Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve	9
Ligji për sport	12
Ligji për kulturën	13
Ligji për lojërat e fatit dhe lojërat argëtuese	14
Kodi zgjedhor	15
Ligji për shoqatat dhe fondacionet	16
Ligji për veprimtarinë filmike	17
Arsimi i të rinjve	17
Ligji për arsimin e mesëm	17
Ligji për arsimin e lartë	21
Ligji për standardin e nxënësve	24
Ligji për standardin e studentëve	27
Mbrojtja sociale dhe shëndetësore	31
Ligji për shtesën studentore	31
Ligji për mbrojtje sociale	33
Ligji për mbrojtje shëndetësore	33
Ligji për familjen	34
Ligji për mbrojtjen e fëmijëve	37
Ligji për mbështetjen e të rinjve në blerjen e instrumenteve muzikore	39
Ligji për ndihmë juridike falas	40
Ligji për mbrojtjen e të dhënave personale	41
Ligji për shërbime audio dhe audiovizuale mediatike	43
Puna	45
Ligji për marrëdhëniet e punës	45
Ligji për vullnetarizëm	48
Ligji për siguri dhe shëndet gjatë punës	49
Mbrojtja nga dhuna dhe keqpërdorimi	50
Ligji për drejtësinë e fëmijëve	50
Kodi penal	53
Ligji për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi	54
Ligji për parandalim dhe mbrojtje nga dhuna mbi gratë dhe dhuna familjare	55
Akte nënligjore:	56
Dokumente strategjike	64
Përfundim	65
Literatura e përdorur:	67

LISTA E SHKURTESAVE:

RMV	REPUBLIKA E MAQEDONISË SË VERIUT
RM	REPUBLIKA E MAQEDONISË
LPRPR	LIGJI PËR PJESËMARRJEN E TË RINJVE DHE POLITIKAT E TË RINJVE
KZ	KODI ZGJEDHOR
KP	KODI PENAL
AR	SAGJENCIA PËR TË RINJ DHE SPORT
MASH	MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS
AK	ASAMBLEJA KOMBËTARE
SKR	STRATEGJIA KOMBËTARE PËR TË RINJTË
SLR	STRATEGJIA LOKALE PËR TË RINJTË
LSHF	LIGJI PËR SHOQATAT DHE FONDACIONET
LAM	LIGJI PËR ARSIMIN E MESËM
LA	LLIGJI PËR ARSIMIN E LARTË
AP	AGJENCIA PËR PUNËSIM
DAP	Drejtoria e të Ardhurave Publike
LF	LIGJI PËR FAMILJEN
QPS	QENDRA PËR PUNË SOCIALE
LNJF	LIGJI PËR NDIHMË JURIDIKE FALAS
MD	MINISTRIA E DREJTËSISË
LMDHP	LIGJI PËR MBROJTJEN E TË DHËNAVE PERSONALE
LSHAAM	LIGJI PËR SHËRBIME AUDIO DHE AUDIOVIZUELE MEDIATIKE
LMP	LIGJI PËR MARRËDHËNIET E PUNËS
LSSH	LIGJI PËR SIGURI DHE SHËNDET GJATË PUNËS
LDF	LIGJI PËR DREJTËSINË E FËMIJËVE
LPMD	LIGJI PËR PARANDALIM DHE MBROJTJE NGA DISKRIMINIMI

HYRJJE

Ligjet dhe aktet nënligjore të cilat në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë i referohen të rinjve janë thelbësore për formimin e statusit dhe përvojës së të rinjve në secilin vend. Në një këndvështrim më të gjerë, “të rinjtë” janë persona që janë në një periudhë tranzicioni nga fëmijëria në moshë madhore dhe, në përputhje me legjisllacionin, përfshijnë persona të moshës midis 15 dhe 29 vjeç. Kjo periudhë moshe sigurisht që mund të konstatohet si vendimtare për formimin e identitetit individual dhe shoqëror të të rinjve, si dhe vendimtare për pjesëmarrjen e tyre në sfera të ndryshme të jetës, përfshirë arsimin, punën, kujdesin shëndetësor, si dhe aktivitetet e komunitetit.

Të rinjtë përfaqësojnë një pjesë të konsiderueshme të çdo shoqërie dhe janë një burim kritik për zhvillimin dhe përparimin e saj në të ardhmen. Për sa i përket të drejtave, detyrimeve, nevojave dhe sfidave, të rinjtë janë veçanërisht të rëndësishëm dhe meritojnë vëmendje të veçantë në kuadër të politikave ligjore, sociale dhe ekonomike të secilit vend. Prandaj, analiza e ligjeve dhe akteve nënligjore në lidhje me të rinjtë ka rëndësi të madhe për mirëqenien e ardhshme sociale dhe ekonomike.

Sa të rinj janë të njohur me legjisllacionin e Republikës së Maqedonisë së Veriut që vlen për ta? Ndërgjegjësimi i tyre për legjisllacionin është thelbësor në mënyrë që të rinjtë të mund të përdorin me të vërtetë të drejtat e përcaktuara me ligj, si dhe të njihen me detyrimet e parashikuara në ligje dhe akte ligjore. Informimi i të rinjve me legjisllacionin është gjithashtu thelbësor në mënyrë që ata të mund të marrin pjesë më aktive në jetën publike dhe në procedurat e politikëbërjes që zbatohen për ta. Të rinjtë mund të kontribuojnë me ide të reja, inovacion dhe entuziazëm, të cilat mund të stimulojnë zhvillimin e shoqërisë në fusha të ndryshme si arsimit, teknologjia, kultura dhe ekonomia.

Përfshirja e të rinjve është e rëndësishme për diversitetin dhe gjithëpërfshirjen e shoqërisë. Të rinjtë kanë këndvështrime, përvoja dhe nevoja të ndryshme nga brezat e vjetër, dhe zërat e tyre duhet të dëgjohen dhe të merren parasysh kur vendosin për çështje të ndryshme. Kjo jo vetëm që pasuron vendimet, por gjithashtu kontribuon në përmirësimin e cilësisë së jetës për të gjithë qytetarët.

Në të njëjtën kohë, përfshirja e të rinjve është e rëndësishme për arritjen e një legjitimiteti më të gjerë demokratik. Kur të rinjtë kanë mundësi të

marrin pjesë në procesin politik dhe të shprehin pikëpamjet dhe çështjet e tyre, kjo kontribuon në rritjen e besimit të tyre në institucionet dhe proceset demokratike. Kjo mund të parandalojë apatinë politike dhe tjetërsimin midis të rinjve dhe t'i motivojë ata të bëhen qytetarë aktivë.

Megjithatë, për të arritur përfshirje më të madhe të të rinjve, nevojiten përpjekje të përgjegjshme nga ana e autoriteteve dhe vetë të rinjve. Së pari, të rinjtë duhet të edukohen dhe informohen për kuptimin e jetës publike dhe si mund të përfshihen. Edukimi për qytetarinë dhe aktivizmin duhet të jetë pjesë e sistemit arsimor formal dhe joformal. Duke trajnuar dhe informuar, të rinjtë mund të bëhen të vetëdijshëm për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre si qytetarë.

Së fundi, është e rëndësishme që të rinjtë të jenë të vetë-organizuar dhe aktivë. Ata mund të angazhohen në lloje të ndryshme të aktivizmit, protestave, iniciativave për ndryshime sociale dhe kulturore dhe aktivitete të tjera që do t'i shënojnë si pjesë e jetës publike. Gjithashtu, përdorimi i teknologjive moderne të komunikimit dhe mediave sociale mund t'i lejojë të ndajnë idetë dhe pikëpamjet e tyre me një numër më të madh njerëzish dhe të ndikojnë në dialogun publik.

Në këtë kontekst, analiza e ligjeve për të rinjtë eksploron mënyrën në të cilën legjislacioni ndikon në jetën, të drejtat dhe detyrimet, si dhe nevojat e të rinjve në çdo aspekt të jetës së tyre. Kjo analizë përfshin aspektet e mëposhtme:

Pjesëmarrja në jetën publike: Si ligjet lehtësojnë ose kufizojnë mundësitë e të rinjve për të marrë pjesë në proceset publike dhe politike dhe ndikimin e tyre në vendimmarrjen e shtetit.

Arsimi: Si ndikojnë ligjet në qasjen e të rinjve në arsim, cilësinë e arsimit, statusin e nxënësve/studentëve, si rregullojnë universitetet dhe institucionet e tjera arsimore, dhe çështje të tjera përkatëse që lidhen me arsimin.

Puna: Si i rregullojnë ligjet kushtet e punës për të rinjtë, përfshirë kufirin minimal të moshës për përfshirjen në procesin e punës, kushtet e punës për të rinjtë, punësimin, të drejtat dhe detyrimet e punës, standardet e sigurisë dhe shëndetit dhe mbrojtjen e të rinjve si punëtorë.

Mbrojtja sociale: Si ligjet sigurojnë mbrojtje dhe mbështetje sociale për të rinjtë në fusha të tilla si shëndetësia, shërbimet sociale dhe bursat, duke përfshirë detyrimet shtetërore në lidhje me shërbimet sociale.

Mbrojtja nga dhuna dhe keqpërdorimi: Si i mbrojnë ligjet të rinjtë nga dhuna, keqpërdorimi dhe diskriminimi.

METODOLOGJIA

Në përgatitjen e analizës u përdorën studime metodologjike dhe empirike. Për mbledhjen e të dhënave për qëllime të përgatitjes së analizës u aplikuan në veçanti metodat bazë të njohurive: analiza, sinteza, klasifikimi, specializimi dhe përgjithësimi.

Për përgatitjen e kësaj analize u përdorën metodat e mëposhtme:

- Analiza e legjislacionit vendas nga shpërthimi i pjesëmarrjes së të rinjve në jetën publike, arsimit, puna, mbrojtja sociale dhe shëndetësore, mbrojtja e të dhënave personale, mbrojtja nga dhuna dhe keqpërdorimi, analiza e legjislacionit në drejtim të drejtësisë për fëmijët, si dhe analiza e akteve nënligjore në lidhje me të rinjtë.
- Pyetësorët online në lidhje me temën e kësaj analize iu dorëzuan një grupi më të madh të rinjsh,
- Gjatë përgatitjes së kësaj analize, u shqyrtuan edhe përmbajtjet e publikuara në faqet e internetit të organeve përkatëse shtetërore, Agjencisë për Rini dhe Sport (ARS), Ministrisë së Arsimit dhe Kulturës (MASH), Ministrisë së Drejtësisë (MD), si dhe shoqatave përkatëse të qytetarëve, Koalicionit të Organizatave Rinore Sega.

Qëllimi i kësaj analize është identifikimi i ligjeve dhe akteve nënligjore që kanë të bëjnë me të rinjtë, duke u përpjekur në të ardhmen që të rinjtë të jenë më të informuar për të drejtat dhe detyrimet e tyre ligjore, si dhe të kenë përfshirje më të madhe në proceset vendimmarrëse, politikëbërjen dhe përmbushjen e interesave të tyre.

Analiza e të dhënave nga pyetësi anonim i kryer me pjesëmarrës të rinj

Hulumtimi në fazën e parë u krye duke plotësuar pyetësin në mënyrë elektronike, i cili u shpërnda në një fokus grup të përbërë nga 30 pjesëmarrës, të përzgjedhur rastësisht.

Analiza në lidhje me strukturën e pjesëmarrësve në baza të ndryshme (gjinia dhe moshja) dha të dhënat e mëposhtme:

- Nga 30 pjesëmarrës, 17 (56.7%) ishin femra dhe 13 (43.3%) ishin meshkuj
- Për sa i përket moshës, 12 (40%) janë të rinj të moshës 15-18 vjeç, pastaj 13 (43.3%) janë të moshës 19-21 vjeç, 3 (10%) janë të moshës 22-25 vjeç dhe 2 (6.7%) janë të moshës 26-29 vjeç.

Kur u pyetën nëse janë të njohur me ndonjë ligj ose rregullore specifike që vlen për të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, 56.7% e pjesëmarrësve u përgjigjën Po, ndërsa 43.3% e mbetur u përgjigjën se nuk janë të njohur.

Një 80% e lartë e të anketuarve gjithashtu iu përgjigjën pozitivisht pyetjes “A keni marrë ndonjëherë arsim formal ose informacion në lidhje me ligjet që lidhen me të rinjtë në shkollë ose përmes programeve të tjera?”, ndërsa 20% u përgjigjën se nuk ishin në dijeni të një përmbajtjeje të tillë.

Kur u pyetën, të tregojnë në lidhje me ndërgjegjësimin për ligjet që lidhen me të rinjtë, 27.6% e pjesëmarrësve u përgjigjën se janë pak të vetëdijshëm, së dyti me 37.9% të përgjigjeve, pasuar nga përgjigjet se janë mesatarisht të vetëdijshëm, me 20.7% duke deklaruar se janë shumë të vetëdijshëm dhe vetëm 13.8% duke theksuar se janë jashtëzakonisht të vetëdijshëm.

Nga përgjigjet e fituara në lidhje me pyetjen “A mendoni se ligjet në lidhje me të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut janë të njohura në mesin e të rinjve?”, të dhënat e fituara ishin dëshpëruese, sepse 23.3% u përgjigjën se nuk janë të sigurt, ndërsa 73.3% u përgjigjën me Jo, por vetëm 3.3% e pjesëmarrësve u përgjigjën me Po.

Të pyetur nëse besojnë se ligjet në lidhje me të rinjtë mbrojnë në mënyrë adekuate të drejtat dhe interesat e të rinjve në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pjesëmarrësit siguruan të dhëna për gjithsej 53.3% që nuk besojnë, 36.7% nuk janë të sigurt dhe vetëm 10% besojnë se ligjet e lidhura me rininë mbrojnë në mënyrë adekuate të drejtat dhe interesat e të rinjve në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Pyetja e fundit është të tregohet se cilat ligje dhe akte nënligjore në lidhje me të rinjtë i njohin, dhe vetëm 13 pjesëmarrës iu përgjigjën kësaj pyetjeje, duke përmendur Ligjin për arsimin e mesëm, Ligjin për pjesëmarrjen në nxënësve të shkollave të mesme dhe demokracinë, Ligjin për vullnetarizmin, Ligjin për shujtën studentore, Ligjin për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve.

PJESËMARRJA E TË RINJVE NË JETËN PUBLIKE

Deri para disa kohësh, nuk kishte ligj të sistematizuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut që do të zbatohet drejtpërdrejt për të rinjtë dhe në të cilin do të përpunoheshin të drejtat, detyrimet, shoqërimi, organizimi dhe pjesëmarrja e tyre në jetën publike, por me miratimin e Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve, kjo mangësi u tejkalua.

Ky ligj u parapri nga një iniciativë e Klubit për çështje dhe politika rinore për miratimin e Ligjit për të rinjtë, ku në vitin 2018 filloi procesi i krijimit të një ligji për rininë në Kuvendin e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Ky proces për krijimin e ligjit vijoi për herë të dytë pasi në vitin 2011, projektligji i atëhershëm për rininë u tërhoq me kërkesë të sektorit të rinisë.

Më në fund, më 14 janar 2020, Kuvendi i Republikës së Maqedonisë së Veriut miratoi ligjin, i cili u emërua Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve. Ky ligj plotësoi një tërësi që i dha një fokus të veçantë përfshirjes së të rinjve në jetën publike.

LIGJI PËR PJESËMARRJEN E TË RINJVE DHE POLITIKAT E TË RINJVE¹

Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve është sistematizuar në njëmbëdhjetë kapituj që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve.

LPRPR është një ligj në Republikën e Maqedonisë së Veriut që rregullon pjesëmarrjen e të rinjve në jetën publike dhe aspektet e ndryshme të politikave rinore. Ligji lejon që, përmes kornizave ligjore dhe mekanizmave për të mbështetur të rinjtë, të përfshihen në procesin demokratik dhe të përfshihen në fusha të ndryshme të zhvillimit social dhe ekonomik.

Ligji për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve përcakton të

1 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 10/20 datë 16.01.2020

gjitha termat, dhe këtu do të rendisim disa nga shprehjet që kanë kuptimin e mëposhtëm:

Të rinjtë janë persona të moshës 15 deri në 29 vjeç.

Politika rinore është një grup masash dhe aktiviteteve për të përmbushur nevojat e të rinjve që përpiqen të arrijnë potencialin e tyre në të gjitha fushat.

Pjesëmarrja e të rinjve është një proces që lejon të rinjtë të marrin pjesë dhe të ndajnë vendimet në lidhje me politikat dhe programet që ndikojnë në jetën e tyre.

Puna rinore është një proces i organizuar dhe sistematik i arsimit dhe mbështetjes së të rinjve me qëllim arritjen e potencialit të tyre të përgjithshëm personal, social dhe shoqëror për përfshirjen e tyre aktive në shoqëri.

Punëtorë rinor janë persona me kualifikime të përshtatshme që punojnë me të rinjtë dhe përmes aktiviteteve që mbështesin zhvillimin e tyre personal dhe shoqëror përmes metodave të të mësuarit joformal.

Organizatë rinore është çdo organizatë që është e regjistruar ligjërisht në përputhje me ligjet për shoqatat dhe fondacionet dhe organi më i lartë vendimmarrës i së cilës përbëhet nga të paktën dy të tretat e të rinjve të moshës ndërmjet 15 dhe 29 vjeç.

Organizatë për të rinj mund të jetë çdo organizatë që është e regjistruar ligjërisht në përputhje me ligjet për shoqatat dhe fondacionet dhe nuk drejtohet nga të rinjtë ose nuk është pjesë e një partie politike ose seksioni sindikal. Megjithatë nuk është përqendruar kryesisht në aktivitetet rinore, ajo ka disa nga qëllimet dhe aktivitetet e saj që synojnë përmirësimin e interesave të të rinjve.

Organizatë ombrellë rinore janë organizata që bashkojnë forma të ndryshme të organizimit rinor për të arritur qëllime të përbashkëta në fusha specifike me interes për të rinjtë. Këto organizata kanë të drejtë dhe mundësi të marrin pjesë në formimin e ligjeve, dokumenteve të politikave dhe dokumenteve të tjera strategjike në fushat në të cilat veprojnë, të monitorojnë dhe vlerësojnë zbatimin e politikave rinore, të bëjnë propozime dhe rekomandime për institucionet dhe vendimmarrësit, të kryejnë kërkime dhe analiza mbi zhvillimin dhe statusin e të rinjve në shoqëri dhe të zbatojnë aktivitete që mundësohen nga ligji, aktet nënligjore dhe statuti i tyre.

Qendrat rinore janë vende ku krijohen dhe zbatohen programe dhe aktivitete me qëllim përmirësimin e kushteve dhe mirëqenies së të rinjve. Këto qendra ofrojnë informacion me interes për të rinjtë dhe i mbështesin të rinjtë në aspekte të ndryshme të zhvillimit të tyre personal, social dhe profesional. Ato formohen përmes bashkëpunimit midis komunave dhe qyteteve në vend.

Në pajtim me LPRPR, të **rinjtë** përcaktohen si persona të moshës **15 deri në 29 vjeç**. Ky ligj zbatohet edhe për përpunimin dhe ekzekutimin e dokumenteve strategjike në nivel kombëtar dhe vendor me qëllim përmirësimin e kushteve dhe mundësive për të rinjtë në shoqëri. Qëllimi i këtyre aktiviteteve është përmirësimi i statusit dhe kushteve të të rinjve në shoqëri, përkatësisht, përmes bashkimit të të drejtave dhe pjesëmarrjen e tyre në shoqëri dhe jep instrumente për përmirësimin e pozitës së tyre dhe jepet një mundësi për përfshirjen dhe ndikimin e tyre në vendimet dhe politikat që i prekin të rinjtë.

Qëllimi i LPRPR-së lind nga nevoja, interesat dhe aspiratat parësore të të rinjve për t'u përfshirë në mënyrë aktive në formimin e politikave për të rinjtë, me qëllim që të mundësojë dhe mbështesë afirmimin e të rinjve si pjesëmarrës aktivë në këto procese, për të informuar, promovuar dhe mbrojtur interesat e tyre, si dhe për të rritur ndërgjegjësimin në shoqëri për rëndësinë dhe rolin e të rinjve. Kjo arrihet duke promovuar partneritetin ndër breza, që do të thotë bashkëpunim dhe mbështetje midis grup-moshave të ndryshme në mënyrë që të lehtësohet pjesëmarrja e të rinjve në proceset e vendimmarrjes dhe formimit të politikave.

Ligji përqendrohet në mbështetjen dhe promovimin e organizatave rinore, stimulimin e dialogëve strukturorë në nivel kombëtar dhe lokal, si dhe nxitjen e vullnetarizmit, aktivizmit rinor dhe punës rinore. Në fund të fundit, ligji mbështet zhvillimin personal, profesional dhe social të të rinjve, duke e bërë atë thelbësor për integrimin dhe përparimin e tyre në shoqëri.

Për të siguruar pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e të rinjve në procesin demokratik dhe në organet e pushtetit, krijohet një organ i veçantë – **Asambleja Kombëtare**. AK zgjidhet nga përfaqësuesit e të rinjve në organin këshillimor, i cili ka një rëndësi të madhe në kontekstin e përfaqësimit të interesave të të rinjve dhe krijon prioritetet dhe politikat për përfaqësimin e këtyre përfaqësuesve të të rinjve dhe koordinon dhe monitoron punën e tyre. Shpenzimet operationale për organizimin e asambleve financohen nga fondet e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut. Regjistri i organizatave rinore dhe organizatave për të rinjtë mirëmbahet dhe udhëhiqet nga ARS. **Është e rëndësishme të theksohet**

se edhe pas tre vjetësh nga miratimi i ligjit, AK për te rinjtë nuk është formuar ende.

Komunat, duke përfshirë komunat në Qytetin e Shkupit dhe Qytetin e Shkupit, mund të krijojnë **këshilla lokale rinore** në përputhje me statutet e tyre. Këshillat rinorë lokalë kanë një rol këshillues dhe avokues në komunat dhe qytetin e Shkupit në fushën e çështjeve dhe politikave rinore.

Një dokument i rëndësishëm strategjik që përcakton qëllimet dhe prioritetet afatmesme për zhvillimin e politikave rinore dhe përmirësimin e interesave të të rinjve është **Strategjia Kombëtare për të Rinjtë**. Strategjia Kombëtare për të Rinjtë është një dokument strategjik që përcakton synimet dhe prioritetet afatmesme për zhvillimin e politikave rinore dhe promovimin e interesave të të rinjve dhe përcakton masat organizative, financiare dhe administrative për arritjen e tyre. Strategjia Kombëtare për të rinjtë është e vlefshme për një periudhë pesë vjeçare dhe zbatohet me burime financiare nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Në përputhje me Strategjinë Kombëtare për të rinjtë, është përgatitur edhe **Strategjia Lokale për të rinjtë**, e cila shërben për përcaktimin e qëllimeve dhe prioriteteve afatmesme për zhvillimin e politikave rinore në nivel lokal. SLR-ja miratohet nga Këshilli i komunave, komunat në Qytetin e Shkupit dhe Qytetin e Shkupit dhe është e vlefshme për një periudhë pesëvjeçare. Zbatohet me fonde buxhetore nga komunat përkatëse dhe Qyteti i Shkupit.

LIGJI PËR SPORT²

Sporti është një **aktivitet** që përfshin të gjitha format e aktiviteteve sportive të atletëve të të gjitha moshave, si dhe aktivitete sportive dhe rekreative të qytetarëve.

Aktiviteti sportiv kryhet nga **shoqatat sportive** dhe persona të tjerë juridikë në fushën e sportit.

Të rinjtë **kanë të drejtë** të marrin pjesë në evente dhe trajnime sportive, me kusht që të respektojnë rregullat dhe standardet e sigurisë së sportit përkatës.

2 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 29/02, 66/04, 81/08, 18/11, 51/11, 64/12, 148/13, 187/13, 42/14, 138/14, 177/14, 72/15, 153/15, 6/16, 55/16, 61/16, 106/16, 190/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 98/19 dhe 244/19 datë 26.11.2019

Interesi publik për të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut në fushën e sportit i referohet **inkurajimit** të aktiviteteve sportive të fëmijëve dhe të rinjve brenda federatave kombëtare të sportit, organizimit dhe mbajtjes së trajnimeve dhe garave sportive për të fuqizuar atletët për të arritur rezultate të larta sportive, inkurajimin e zbatimit të programeve të federatave sportive të shtetit, si dhe inkurajimin dhe ndihmën në organizimin e ngjarjeve sportive dhe ngjarjeve.

Atletët e rinj kanë të drejtë të marrin pjesë në **procesin e vendimmarrjes** dhe **formulimin e rregullave** të sportit që i prekin ata, t'u krijohen mundësi të mësojnë dhe të mbështeten në zhvillimin e aftësive të tyre sportive. Është e rëndësishme të theksohet se respektimi i të drejtave të atletëve të rinj është thelbësor për mirëqenien e tyre fizike dhe emocionale dhe zhvillimin në sport.

Sportistët e rinj kanë të **drejtën e arsimimit** dhe duhet t'u sigurohet mundësi për të balancuar aktivitetet e tyre sportive dhe arsimore. Ata duhet të mbrohen nga dhuna, keqpërdorimi dhe praktikat jo të shëndetshme në sport, të trajtohen në mënyrë të barabartë dhe të drejtë, pa diskriminim.

Sportistët nga kategoritë e moshave më të reja mund të fitojnë një **kategori sportive** (sportist i kategorisë botërore, kategori ndërkombëtare dhe shtetërore), nëse arrijnë rezultate që parashikohen për seniorë në përputhje me rregulloren për kategorizimin e sportistëve dhe standardet dhe kriteret për përcaktimin e statusit dhe gradës së sportistëve në vendin tonë. Nëse një ekip ose individ plotëson kushtet e parashikuara në kategorizimin për pjesëmarrje dhe plasmanin e arritur në kampionatin botëror ose evropian në kategorinë më të lartë të moshës për të rinjtë, fitohet **kategoria sportist i kategorisë ndërkombëtare**.

Sportistët e rinj, deri në 20 vjeç, qytetarë të Republikës së Maqedonisë së Veriut, bazuar në rezultatet e arritura në një periudhë të caktuar kohore, fitojnë një kategori sportive - **sportist shpresë sportive**.

LIGJI PËR KULTURËN³

Kultura, në kuptim të këtij ligji, përfshin krijimtarinë, botimin e krijimtarisë artistike dhe mbrojtjen e përdorimit të krijimtarisë.

3 Official Gazette of RM, no. 31/98, 49/03, 82/05, 24/07, 116/10, 47/11, 51/11, 136/12, 23/13, 187/13, 44/14, 61/15, 154/15, 39/16, 11/18 and 11/18

Të rinjtë **kanë të drejtë të** krijojnë lirisht, jo profesionalisht ose profesionalisht, si dhe të drejtën për arsimim kulturor, pavarësisht nga mosha, arsimi, përkatësia fetare, etnike ose tjetër.

Ligji për kulturën ofron një kornizë dhe udhëzime për mbështetjen dhe pjesëmarrjen e të rinjve në aktivitetet kulturore dhe artistike të një vendi të caktuar. Është e rëndësishme që të rinjtë dhe komunitetet e tyre të informohen dhe të përfshihen në mënyrë aktive në proceset kulturore dhe të përdorin mundësitë e ofruara nga ligjet kulturore për zhvillimin dhe shprehjen e tyre. Shoqatat dhe organizatat që **promovojnë** artin dhe kulturën mund të jenë të rëndësishme për talentet dhe personalitetet e reja, duke u dhënë atyre mundësinë të shprehen dhe të marrin pjesë në ngjarje kulturore.

Ligji për kulturën ofron **programe dhe subvencione për të mbështetur artistët dhe krijuesit e rinj**. Këto programe mund të ofrojnë mbështetje financiare dhe institucionale për të rinjtë për të zhvilluar aftësitë e tyre artistike dhe kulturore, për të përqendruar vëmendjen në përfshirjen e të rinjve në ngjarje dhe projekte kulturore. Kjo përfshin mbështetje për krijuesit e rinj për të krijuar, për të marrë pjesë në ekspozita, koncerte, projekte filmike dhe aktivitete të tjera kulturore, duke rregulluar gjithashtu aktivitetet që lidhen me mirëmbajtjen dhe promovimin e trashëgimisë kulturore të vendit. Të rinjtë mund të përfshihen në projekte për të mbrojtur dhe ruajtur traditat dhe trashëgiminë.

LIGJI PËR LOJËRAT E FATIT DHE LOJËRAT ARGËTUESE⁴

Më poshtë do të japim një përmbledhje të shkurtër të nocioneve që rregullojnë llojet, kushtet dhe mënyrën e organizimit të lojërave të fatit dhe lojërave argëtuese.

Lojërat e fatit janë lojëra në të cilat pjesëmarrësit kanë mundësi të barabarta për të fituar duke bërë një depozitë të ndërmjetme ose të menjëhershme të një shume të caktuar (bast), dhe rezultati i lojës varet ekskluzivisht ose kryesisht nga shansi ose nga ndonjë ngjarje e ardhshme e pasigurt në lojë.

Lojërat argëtuese janë lojëra në kompjuterë, simulatorë, video automate, makina pinball dhe pajisje të tjera të ngjashme që vihen në punë me ndihmën e parave, shenjave, si dhe lojëra të tjera të ngjashme në të cilat bëhet një

4 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.24/2011 e datës 19.06.2018 e datës 25.02.2011

depozitë, në të cilat pjesëmarrësi nuk mund të fitojë para, sende ose të drejta, por përkundrazi fiton të drejtën për një ose më shumë lojëra falas të të njëjtit lloj, si dhe lojëra të tjera të një natyre argëtuese.

Qëllimi kryesor i këtij ligji është të përfshijë masa për **mbrojtjen e të rinjve nga keqpërdorimi dhe shfrytëzimi i mundshëm** në fushën e lojërave të fatit, përkatësisht kufizimet në lidhje me hyrjen dhe pjesëmarrjen e të rinjve në lojëra dhe aktivitete argëtuese.

Ky ligj **ndalon në mënyrë eksplicite personat nën moshën 18 vjeç të marrin pjesë në lojërat e fatit.**

Organizatori i lojës së fatit është i detyruar të **pamundësojë pjesëmarrjen e personave nën 18 vjeç** në lojërat e fatit.

Personat nën moshën 18 vjeç **nuk duhet të lejohen të hyjnë në** kazinotë, në ambientet ku zhvillohet lotari i mbyllur, bastoret dhe klubet e lojërave të fatit. Organizatori i lojës së fatit ka të drejtë të kontrollojë dokumentacionin që vërteton moshën e personave.

Organizatori i lojërave të fatit është gjithashtu i detyruar të vërë në dukje një **mbishkrim** në derën e përparme të sallës ku organizohen lojërat e fatit: **“Ndalohet hyrja e personave nën moshën 18vjeç.”**

KODI ZGJEDHOR⁵

Sipas **KZ** të Republikës së Maqedonisë së Veriut, **“e drejta e votës”**, përkatësisht të drejtë për votim, ka çdo qytetar i Republikës së Maqedonisë së Veriut i cili ka mbushur 18 vjeç dhe ka aftësi juridike dhe është me vendbanim të përhershëm në njësinë zgjedhore, komunën, gjegjësisht qytetin e Shkupit ku mbahen zgjedhjet.

Të miturit e rinj (personat nën moshën 18 vjeç) **nuk kanë të drejtë** të votojnë në zgjedhjet lokale, shtetërore ose lloje të tjera zgjedhjesh. Kjo bëhet në kurriz të idesë se personat nën 18 vjeç mund të mos kenë pjekurinë dhe

5 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 40/06, 136/08, 148/08, 155/08, 163/08, 44/11, 51/11, 142/12, 31/13, 34/13, 14/14, 30/14, 196/15, 35/16, 97/16, 99/16, 136/16, 142/16, 67/17, 125/17, 35/18, 99/18, 140/18, 208/18, 27/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 98/19, 42/20, 74/21 dhe 215/21)

mirëkuptimin e mjaftueshëm për të marrë pjesë në proceset politike dhe për të kuptuar pasojat e votimit të tyre.

Të gjithë qytetarët me 18 vjet nga dita e votimit që kanë vendbanimin e tyre në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, dhe që kanë letërnjoftim ose pasaportë të vlefshme, vlefshmëria e letërnjoftimit ose pasaportës së të cilëve skadon në periudhën nga shpallja e zgjedhjeve deri në ditën e mbajtjes së tyre, regjistrohen në Listën zgjedhore.

Pas mbushjes së moshës 18 vjeç, të rinjtë **kanë të drejtë** të kandidojnë për deputet, anëtar këshilli dhe kryetar të komunës.

LIGJI PËR SHOQATAT DHE FONDACIONET⁶

LSHF rregullon mënyrën, kushtet dhe procedurën për krijimin, regjistrimin dhe ndërprerjen e shoqatave, fondacioneve, unioneve, formave organizative të organizatave të huaja në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pasurinë në dispozicion të tyre, mbikëqyrjen, ndryshimet e statusit dhe statusin e organizatave me interes publik. Aktivitetet me interes publik përfshijnë, ndër të tjera, mbrojtjen e fëmijëve dhe të rinjve.

Një shoqatë mund të krijohet nga persona fizikë dhe juridikë. Shoqatë mund të krijohet nga të paktën pesë themelues, tre prej të cilëve duhet të kenë një vendbanim ose vendqëndrim, përkatësisht seli në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Shoqatë qytetarësh mund të krijojë të **mitur që kanë mbushur moshën 15 vjeç** me anë të një deklarate pëlqimi për krijimin e një shoqate nga përfaqësuesi i tyre ligjor, për qëllimet për të cilat shoqata është themeluar në përputhje me ligjin.

Anëtarësimi në shoqatë është vullnetar. Një person fizik mund të jetë anëtar i shoqatës pavarësisht nga mosha e tij në përputhje me statutin. **I mituri nën moshën 14 vjeç** anëtarësohet në shoqatë duke dhënë një deklaratë të nënshkruar pëlqimi përfaqësuesit ligjor të tij/saj për anëtarësim, në përputhje me ligjin. Personat me zotësi të kufizuar juridike ose personat e privuar nga zotësia juridike mund të jenë gjithashtu anëtarë të shoqatës me deklaratë pëlqimi të nënshkruar nga përfaqësuesit e tij ligjor për anëtarësim në organizatë në përputhje me ligjin.

6 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 52/10, 135/11 dhe 55/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 239/22

LIGJI PËR VEPRIMTARINË FILMIKE⁷

Ligji për veprimtarinë filmike rregullon performancën e industrisë së filmit, themelimin, punën, udhëheqjen, menaxhimin, financimin, mbikëqyrjen e punës dhe çështje të tjera që lidhen me punën e Agjencisë së Filmit të RMV-së.

Për të mbrojtur të miturit në Republikën e Maqedonisë së Veriut nga filmat që mund të dëmtojnë zhvillimin e tyre moral, fizik ose psikologjik, filmat e shpërndarë në Republikën e Maqedonisë së Veriut që shfaqjen në kinema, përkatësisht për një formë tjetër të shfaqjes publike, duhet të kategorizohen, në përputhje me përmbajtjen e filmit, në përputhje me këtë ligj.

Distributori, përkatësisht ekspozuesi kinematografik i filmit, është i **detyruar** para shpërndarjes së filmit, përkatësisht ekspozitës kinematografike të filmit në Republikën e Maqedonisë së Veriut, të kategorizojë filmin dhe materialet promovuese dhe në një mënyrë tjetër të qartë dhe të dukshme të nxjerrë në pah kategorinë e filmit.

Mënyra e kategorizimit të filmit, pra format e shfaqjes akustike dhe vizuale të kategorisë, si dhe periudhat kohore në të cilat mund të shfaqet përmbajtja që mund të ndikojë negativisht në zhvillimin fizik, psikologjik dhe moral të fëmijëve dhe të rinjve, përcaktohet nga ministri i Kulturës me akt të përgjithshëm.

ARSIMI I TË RINJVE

LIGJI PËR ARSIMIN E MESËM⁸

LAM-ja është sistematizuar në katërbëdhjetë kapituj që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me arsimin e mesëm.

7 Gazeta Zyrtare e RM nr. 82/13, 18/14, 44/14, 129/15, 152/15, 39/16 dhe 11/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 275/19

8 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 41/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 dhe 248/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.36/23 dhe 188/23

Ky ligj rregullon organizimin, funksionimin dhe menaxhimin në arsimin e mesëm, si pjesë e sistemit të edukimit dhe arsimit.

Mësimdhënia në arsimin e mesëm realizohet përmes planeve dhe programeve për shkollën e mesme dhe arsimin profesional.

Arsimi i mesëm kryhet në shkollat e mesme që organizohen si shkolla të mesme publike (shkolla e mesme komunale, shkolla e mesme e Qytetit të Shkupit dhe shkolla e mesme publike) dhe shkolla e mesme private. Veprimtaria e kryer në shkollën e mesme është me interes publik dhe kryhet si shërbim publik.

Arsimi i mesëm është i detyrueshëm për çdo shtetas, në kushte të barabarta të përcaktuara nga ky ligj dhe është **falas** në shkollat e mesme publike.

Vetë ligji përcakton shprehimisht se **diskriminimi në bazë të gjinisë, racës, ngjyrës së lëkurës, origjinës kombëtare dhe sociale, besimit politik dhe fetar, pasurisë dhe statusit shoqëror nuk lejohet**.

Aktiviteti arsimor në shkollën e mesme zhvillohet në **gjuhën maqedonase dhe alfabetin cirilik**. Për pjesëtarët e komuniteteve që ndjekin mësimin në një gjuhë tjetër nga gjuha maqedonase dhe alfabeti i saj cirilik, veprimtaria arsimore në shkollat e mesme publike zhvillohet në **gjuhën dhe alfabetin e komunitetit përkatës** në mënyrën dhe kushtet e përcaktuara me këtë ligj.

Zhvillimi i arsimit në shkollat publike përcaktohet nga një program i miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, në përputhje me dokumentet e zhvillimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Veprimtaria arsimore në arsimin e mesëm zbatohet me **plane dhe programe** që rregullojnë qëllimet, temat dhe përmbajtjen mësimore dhe profilin e mësuesit që zhvillon mësimin.

Puna arsimore - edukative në shkollat e mesme kryhet në **vite shkollore**. Viti shkollor në shkollat e mesme fillon si rregull më 1 shtator dhe përfundon më 31 gusht të vitit pasardhës.

Ky ligj parashikon **katër lloje të arsimit të mesëm** :

- arsimi i mesëm - gjimnaz;
- arsim profesional;

- arsimi i mesëm artistik dhe
- arsimi i mesëm për nxënësit me nevoja të veçanta arsimore.

Sipas këtij ligji, **statusi i nxënësit** në arsimin e mesëm fitohet duke u regjistruar në shkollën e mesme. Statusi i nxënësit të rregullt mund të merret vetëm në një shkollë të mesme. Nxënësit me korrespondencë janë persona që marrin arsim përmes vetë-edukimit, duke dhënë provime për një plan dhe program të caktuar në shkollën e mesme. Si nxënës me korrespondencë, mund të regjistrohet një person që plotëson një nga kushtet e mëposhtme: të jetë më i vjetër se 17 vjeç; të jetë në pushim mjekësor për një periudhë më të gjatë; të jetë urdhëruar heqja e një mase pedagogjike nga shkolla; të jetë në marrëdhënie pune dhe në raste të tjera të përcaktuara me statutin e shkollës së mesme.

Për nxënësin që ka statusin e nxënësit të rregullt në një shkollë të mesme publike, **transporti falas për në shkollë** organizohet nëse nxënësi nuk është i akomoduar në një konvikt. Nxënësi ka të drejtë për transport falas nëse vendbanimi është të paktën 2.5 km larg shkollës së mesme në të cilën nxënësi është regjistruar dhe ndjek mësimet dhe nëse profesioni dhe profili i zgjedhur nuk është i përfaqësuar në komunën në të cilën nxënësi jeton. **Nxënësi me nevoja të veçanta arsimore dhe personi që e shoqëron atë kanë të drejtë për transport falas pavarësisht nga distanca e vendbanimit të tyre në shkollën e mesme publike** ku nxënësi është regjistruar dhe ndjek mësimet.

Suksesi i përgjithshëm i nxënësit përcaktohet në bazë të notave vjetore të të gjitha lëndëve të detyrueshme në fund të vitit, dhe për nxënësit e referuar për provim korrektues pas përfundimit të provimeve korrektuese.

Nëse nxënësi **nuk është i kënaqur me disa nga notat vjetore** që i janë komunikuar, **brenda tre ditëve nga shpallja e notave ai ka të drejtë të paraqesë një kundërshtim** pranë këshillit mësimor të shkollës publike. Këshilli mësimor mund të vendosë të konfirmojë, ndryshojë ose rregullojë që njohuritë e nxënësit të rikontrollohen.

Nxënësit që pas përfundimit të vitit shkollor kanë tre ose më shumë nota negative nuk përfundojnë vitin. Viti nuk kalohet nga nxënësit që kanë marrë notë negative ose nuk kanë raportuar në mënyrë të paarsyeshme në provimin korrektues gjatë periudhës së provimit të dytë. Këta nxënës kanë të drejtë të regjistrohen përsëri në të njëjtin vit.

Mësim shtesë për nxënësit që tregojnë rezultate të dobëta të vazhdueshme

të të nxënësve, dhe veçanërisht nëse ata: kanë të paktën dy nota të dobëta, kanë rezultate të dobëta në një lëndë të veçantë, mungojnë në mësimdhënie në një lëndë të caktuar dhe me kërkesë të nxënësit ose prindit ose kujdestarit të tij.

Mësim shtesë për nxënësit që arrijnë rezultate të rëndësishme në lëndë të caktuara (nxënës të talentuar).

Një nxënës që shquhet në arsim në shkollat publike me aftësi, njohuri dhe shprehje pune dhe ka sukses të shkëlqyeshëm mund të përparojë më shpejt ose të përfundojë dy vjet gjatë një viti shkollor.

Në shkollën publike **vlerësohet edhe sjellja** e nxënësit. Sjellja vlerësohet si: **shembullore, e mirë, e pakënaqshme.**

Ligji parashikon shprehimisht se **ndëshkimi trupor dhe maltretimi psikologjik i nxënësit është i ndaluar.**

Për të arritur suksesin e nxënësve, shkolla publike akordon **diplomat** si më poshtë:

- diplomë të shkollës së mesme dhe rezultate të jashtëzakonshme dhe njohuri të zgjeruara dhe të thelluara në fushën e shkencës, artit dhe aktiviteteve të tjera të nxënësve të talentuar (që u jepen nxënësve që marrin pjesë në konkurse të nxënësve, olimpiada dhe ngjarje të ngjashme me karakter kombëtar dhe ndërkombëtar), dhe
- diplomë shkollës së mesme me sukses të vazhdueshëm të shkëlqyer (u jepet nxënësve që tregojnë interes dhe rezultojnë në përfitimin e njohurive në të gjitha lëndët dhe në aktivitete në lloje të tjera të veprimtarisë arsimore në shkollë ose jashtë saj).

Për shkak të shkeljes së detyrave dhe mos-përmbushjes së detyrimeve për nxënës, mund të zbatohen **masa pedagogjike: paralajmërim me shkrim, paralajmërim para largimit dhe largimit nga shkolla publike.**

Paralajmërimi me shkrim për nxënës shqiptohet nga kujdestari i klasës, këshilli mësimor i klasës ose drejtori.

Paralajmërimi para largimit dhe largimi shpallet nga Këshilli mësimor. Masa pedagogjike e largimit mund të vendoset vetëm për shkelje të rëndë të detyrës së përcaktuar me statutin e shkollës.

Evidenca bëhet në librin kryesor të nxënësve, libri kryesor i provimit përfundimtar, libri kryesor i provimit të maturës, libri kryesor i provimit ndërkombëtar të maturës, libri kryesor i arsimit të mesëm të specializuar janë dokumente me vlerë të përhershme.

Shtetasi i Republikës së Maqedonisë së Veriut që ka përfunduar arsimin e mesëm jashtë vendit ose ka përfunduar një vit të veçantë të arsimit të mesëm ka të drejtë të kërkojë **nostrifikimin ose njohjen e ekuivalencës** në përputhje me këtë ligj, përveç nëse përcaktohet ndryshe nga marrëveshjet ndërkombëtare.

Organi drejtues në shkollën e mesme publike është këshilli i shkollës. **Këshilli i shkollës** në shkollën e mesme publike përbëhet nga 12 anëtarë, përkatësisht: katër përfaqësues nga mësimdhënësit, tre përfaqësues nga prindërit, përkatësisht kujdestarët e nxënësve, tre përfaqësues nga themeluesi dhe një përfaqësues nga Ministria dhe komuniteti afarist. Këshilli i shkollës nga radhët e anëtarëve të tij zgjedhin një **kryetar**.

Fondet për financimin e arsimit të mesëm publik sigurohen nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut, në mënyrë dhe procedurë të përcaktuar me Ligjin për buxhetet e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Ligjin për zbatimin e buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Ligjin për financimin e njësive të vetëqeverisjes lokale.

Mbikëqyrja mbi ligjshmërinë e punës së shkollave të mesme kryhet nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës

Ligji më në fund parashikon **sanksione kundërvajtëse** për mosrespektimin e ligjit, nga i cili do të veçojmë gjobën që mund t'i vendoset **prindit, pra kujdestarit** të nxënësit të mitur nëse nxënësi **nuk është i regjistruar në arsimin e mesëm ose viziton në mënyrë të parregullt shkollën dhe është** në shumën prej 600 deri në 800 euro në kundërvlerë të denarit.

LIGJI PËR ARSIMIN E LARTË⁹

Ligji për arsimin e lartë sistematizohet në shtatëmbëdhjetë kapituj që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me studentët në institucionet e arsimit të lartë.

9 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 82/18 dhe në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 178/21

LAL në Republikën e Maqedonisë së Veriut rregullon të gjitha aspektet e arsimit të lartë në vend. Ky ligj rrit autonominë e universitetit dhe lirinë akademike.

Arsimi i lartë arrihet përmes programeve të studimit në universitete dhe shkolla të larta profesionale të pavarura.

Kualifikimi i arsimit të lartë është rezultat formal që del nga procesi i vlerësimit dhe konfirmimit se rezultatet e të nxëniet janë arritur në përputhje me standardet e përcaktuara pas përfundimit të një programi studimi të ciklit të parë, të dytë ose të tretë të arsimit të lartë, të fituar në një institucion të arsimit të lartë në Republikën e Maqedonisë së Veriut ose në një vend tjetër, i cili është i akredituar dhe ka miratim për të kryer veprimtari të arsimit të lartë

Statusi i studentit, pra anëtar i komunitetit akademik, fitohet duke u regjistruar në ciklin e parë, të dytë dhe të tretë të studimeve në një universitet, në shkollën e lartë profesionale të pavarur. Statusi i studentit evidentohet me letërnjoftim të studentit ose indeks.

Studenti gjatë arsimit të tij akademik **ka të drejtën** e studimeve cilësore dhe të procesit arsimor, të parashikuara nga programet e studimit, të shprehjes së lirë të mendimit dhe pikëpamjeve gjatë mësimdhënies dhe veprimtarive të tjera të institucionit të arsimit të lartë, të drejtën për të deklaruar cilësinë (vlerësimin) e mësimdhënies dhe të mësuesve, studimin e rregullt dhe statusin e studentit me kohë të plotë dhe të drejtën për studim me kohë të pjesshme dhe statusin e studentit me kohë të pjesshme, për të përparuar rregullisht, të arsimohet dhe të përfundojë studimin në kushte që ishin të vlefshme në regjistrim dhe për të mbrojtur personalitetin e studentit nga keqpërdorimi i dinjitetit të tij/saj.

Studenti **ka detyrimin** të përmbushë detyrat e parashikuara në programet e studimit, të respektojë dispozitat e statutit të institucionit të arsimit të lartë dhe aktet e tjera ligjore të rregullores së brendshme, të respektojë vendimet dhe vendimet e organeve të institucionit të pavarur të arsimit të lartë dhe njësisë së tij, të respektojë të drejtat e autorit të autorëve të teksteve, monografive dhe mjeteve mësimore dhe të veprojë në përputhje me kodin e etikës së studentëve që përgatitet dhe miratohet nga institucioni i arsimit të lartë në përputhje me përfaqësimin e studentëve.

Studentët e të gjitha niveleve të arsimit të lartë që janë pa prindër, të verbër, të shurdhër, me aftësi të kufizuara të grupit të parë dhe të dytë, nënat

me fëmijë nën moshën gjashtë vjeç dhe të shtruarit në spital kanë të drejtën e përfitimeve të veçanta të përcaktuara me statutin e institucionit të arsimit të lartë. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut mund të vendosë për përfitime të veçanta për studentët, të tilla si një kartë zbritje studentore, transport publik falas, etj., me anë të të cilave fondet sigurohen nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Për shkelje të detyrave dhe mos-përmbushje të detyrimeve, studentit mund t'i shqiptohet **masë disiplinore qortimi, qortimi publik dhe përjashtimi**. Masa disiplinore e përjashtimit zbatohet për vitin shkollor në të cilin është vendosur.

Për të mbrojtur të drejtat e studentëve, në çdo universitet zgjidhet një **avokat studentor** nga radhët e studentëve të rregullt të universitetit. Mandati i Avokatit Studentor dhe Zëvendës Avokatit Studentor është 2 vjet, pa mundësi rizgjedhjeje.

Asambletë e studentëve janë organe të institucioneve të arsimit të lartë në të cilat janë anëtarë përfaqësuesit e studentëve. Puna e asamblesë studentore financohet nga fondet e institucionit të arsimit të lartë, si dhe nga: legatat, dhuratat, testamentet, kontributet dhe burime të tjera. Ekzistojnë:

- 1. Asambleja Studentore Universitare**, që është organi i **universitetit** dhe në të cilën janë anëtarë përfaqësuesit e studentëve.
- 2. Asambleja Studentore e Fakultetit** është organ i **fakultetit** në të cilin janë anëtarë përfaqësuesit e studentëve. Përfaqësuesit në asamblenë e studentëve të fakultetit zgjidhen në zgjedhje të drejtpërdrejta, të drejta dhe demokratike me votim të fshehtë.
- 3. Asambleja e studentëve të një shkolle të lartë profesionale** është organ i **shkollës së lartë profesionale** në të cilën janë anëtarë përfaqësuesit e studentëve.

Një universitet publik, me propozimin e një njësie të një universiteti, mund të prezantojë pjesëmarrjen në koston e studimeve, për studentët, arsimi i të cilëve financohet nga **Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut**.

Universitet privat, universitet privat-publik ose shkollë e lartë profesionale private e pavarur, në kuadër të numrit të studentëve të përcaktuar nga konkursi, përcakton tarifat e shkolllimit për studim.

Universitet publik ose shkollë e lartë profesionale publike e pavarur, brenda numrit të studentëve të përcaktuar nga konkursi, mund të vendosë

tarifa për shkollim për studentët, arsimit i të cilëve nuk financohet nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Tarifa e shkollimit përcakton koston e studimit për një vit studimi, pra për marrjen e 60 krediteve ECTS.

Institucioni publik i arsimit të lartë **nuk arkëton tarifën për participim** për: personat pa prindër nën moshën 26 vjeç, nëse janë të papunë; me aftësi të kufizuara, në përputhje me dekretin e miratuar nga Qeveria me propozimin e Këshillit Kombëtar; invalidët ushtarakë, personat që rriten në shtëpi për fëmijët e braktisur nëse janë të papunë dhe personat e tjerë të përcaktuar me dekretin e Qeverisë të miratuar me propozimin e Këshillit Kombëtar.

Mjetet për participim të këtyre personave do të mbulohen nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Së fundi, ky ligj parashikon dispozita për kundërvajtje dhe gjoba për ata persona (juridikë dhe fizikë) që do të shkelin dispozitat e ligjit.

LIGJI PËR STANDARDIN E NXËNËSVE¹⁰

Ligji për standardin e studentëve sistematizohet në trembëdhjetë kapituj që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me standardin e studentëve.

Kjo rregullon ngritjen, organizimin, funksionimin dhe menaxhimin në institucionet për standardin e studentëve si pjesë e sistemit të edukimit dhe arsimit.

Standardi studentor arrihet në institucionet publike për standardin studentor që organizohen si konvikt publik (konvikt komunal ose studentor i Qytetit të Shkupit dhe konvikt shtetëror) dhe konvikt privat, si dhe përmes bursave për studentët. Këto institucione krijohen për realizimin e interesave dhe nevojave të qëndrimit të studentëve që studiojnë jashtë vendbanimit të tyre dhe veprimtaria e tyre është me interes publik.

Ky ligj rregullon që çdo student i rregullt, në **kushte të barabarta**, ka

¹⁰ Gazeta Zyrtare e RM, nr. 52/05, 117/08, 17/11, 135/11, 15/13, 41/14, 146/15, 30/16, 64/18, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 248/20 и 302/20

të drejtë të qëndrojnë në konvikte. Veprimtaria arsimore në konviktin e shkollës zhvillohet në gjuhën maqedonase dhe alfabetin cirilik, ndërsa për anëtarët e komuniteteve që ndjekin punën arsimore në një gjuhë tjetër përveç gjuhës maqedonase dhe alfabetit të saj cirilik, ajo kryhet në gjuhën dhe alfabetin e komunitetit përkatës në një mënyrë dhe në kushte të përcaktuara me këtë ligj.

Në konvikte, puna edukative – arsimore kryhet sipas **një plani dhe programi për realizimin e veprimtarisë**, i cili përcakton qëllimet dhe objektivat e punës arsimore, kushtet pedagogjike, fushat themelore të punës arsimore në konvikte, standardet arsimore dhe profilin e stafit që zbaton programin.

Në zbatim të këtij ligji, veprimtaria arsimore-edukative në konviktet e studentëve organizohet dhe kryhet në grupe arsimore dhe individualisht.

Regjistrimi dhe pranimi në konviktet komunale të nxënësve, përkatësisht në Qytetin e Shkupit, bëhet përmes një konkursi të shpallur nga Ministria në media jo më vonë se 31 mars, pasi të jenë dorëzuar më parë propozimet nga komunat dhe Qyteti i Shkupit, dhe regjistrimi dhe pranimi në konviktet shtetërore të nxënësve bëhet përmes një konkursi të shpallur nga Ministria në media jo më vonë se 31 mars. Nxënësi pranohet në një konvikt publik nëse është: **shtetas i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe nxënës i rregullt në arsimin e mesëm**. Përparësi për pranim në një konvikt të shkollës publike do t'u jepet nxënësve për të cilët të ardhurat totale të anëtarëve të familjes në familjen e ngushtë nuk kanë tejkaluar pagën minimale të përcaktuar në RMV në vitin e mëparshëm. Ligji përcakton se në çfarë kushtesh përfundon qëndrimi i nxënësit në konviktin e shkollës nëse: ai/ajo ka përfunduar arsimin e tij/saj; ai/ajo nuk është regjistruar brenda afateve të përcaktuara nga konkursi; ai/ajo çregjistrohet; ai/ajo nuk respekton rregullat e shtëpisë dhe në raste të tjera të përcaktuara nga ligjet për arsimin.

Ligji i referohet akteve të konvikteve të nxënësve në të cilat përcaktohen më nga afër **detyrimet dhe detyrat e nxënësve** që përdorin shërbimet në konviktet e nxënësve, si dhe **masat pedagogjike** që mund të zbatohen në rast të shkeljes së detyrave dhe mos përmbushjes së detyrimeve të nxënësit. Janë parashikuar tre masa pedagogjike: një **paralajmërim me shkrim, një paralajmërim para largimit dhe largimit nga konvikti i nxënësve** (ndalimi i përdorimit të shërbimeve në konviktin e nxënësve).

Ligji gjithashtu u referohet edukatorëve dhe bashkëpunëtorëve në punën arsimore dhe përcakton që plani dhe programi i punës arsimore në konviktet

shkollore të kryhet nga edukatorët dhe bashkëpunëtorët profesionalë në punën arsimore (pedagog, psikolog dhe bibliotekar). **Edukatorët** në konviktet e nxënësve kryejnë punën arsimore me nxënësit dhe arrijnë qëllimet dhe objektivat e programit, ndërsa **bashkëpunëtorë profesionistë** në konviktet e nxënësve punojnë në punët pedagogjike-psikologjike, bibliotekare dhe vepra të tjera profesionale që kontribuojnë në punën arsimore.

Dokumentacioni pedagogjik, në kuptimin e këtij ligji, është libri kryesor i nxënësve i cili është një dokument me vlerë të përhershme dhe mbahet dhe lëshohet në gjuhën maqedonase duke përdorur alfabetin cirilik. Për anëtarët e komuniteteve që ndjekin punën arsimore në një gjuhë tjetër përveç gjuhës maqedonase, dokumentacioni pedagogjik mbahet dhe lëshohet në gjuhën maqedonase duke përdorur alfabetin cirilik dhe gjuhën dhe alfabetin në të cilin kryhet puna arsimore. Të dhënat pedagogjike mbahen në konviktet e nxënësve, të cilat përfshijnë: ditarin e punës, ditarin e grupit edukativ, si dhe plane të tjera në punën arsimore.

Çmimi i qëndrimit në konvikte, pra familje, përcaktohet në bazë të kostove faktike në përputhje me normat dhe standardet e këtij lloji shërbimesh. Themeluesi i konviktit për nxënësit që mësojnë në shkollat e mesme publike, të cilët vendosen në një konvikt publik, përkatësisht një familje merr pjesë të paktën 50% të çmimit të përcaktuar dhe diferenca në çmimin total paguhet nga prindi ose kujdestari.

Organi drejtues në konviktin publik të nxënësve është **Këshilli drejtues**, i cili në konviktet publike të nxënësve përbëhet nga shtatë anëtarë, si më poshtë: dy përfaqësues të edukatorëve dhe bashkëpunëtorëve profesionistë, një përfaqësues i prindërve, kujdestarët e nxënësve, tre përfaqësues të themeluesit dhe një përfaqësues i ministrisë. Këshilli drejtues nga radhët e anëtarëve të tij zgjedh kryetar.

Drejtori është një person që administron konviktin e nxënësve dhe është përgjegjës për ligjshmërinë e punës dhe punën materiale dhe financiare të shtëpisë.

Në konviktet publike të nxënësve krijohet **Këshilli i edukatorëve** si organ ekspert për realizimin e punës arsimore. Këshilli i edukatorëve në konviktet publike të nxënësve përbëhet nga edukatorë, bashkëpunëtorë profesionistë dhe drejtori.

Mjetet për financimin e konvikteve të shkollave publike sigurohen nga **Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut**, në mënyrë dhe procedurë të përcaktuar me Ligjin për buxhetet, Ligjin për ekzekutimin e buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Ligjin për financimin e njësisve të vetëqeverisjes lokale, si dhe nga përdoruesit e shërbimeve.

Mbikëqyrja mbi ligjshmërinë e punës së konviktit të nxënësve kryhet nga Ministria e Arsimit, dhe **mbikëqyrja profesionale** në konviktin e nxënësve kryhet nga Byroja për Zhvillimin e Arsimit në mënyrën e përcaktuar me ligj.

Së fundi, ky ligj parashikon dispozita për **kundërvajtje dhe gjoba** për ata persona (juridikë dhe fizikë) që do të shkelin dispozitat e ligjit.

LIGJI PËR STANDARDIN E STUDENTËVE¹¹

Ligji për standardin e studentëve është sistematizuar në dymbëdhjetë kapituj që rregullojnë të gjitha çështjet që lidhen me standardin e studentëve.

Ky ligj rregullon **veprimtarinë e standardit studentor, themelimin, organizimin, funksionimin dhe menaxhimin në institucionet për standardin studentor si pjesë e sistemit të arsimit dhe bursave të studentëve.**

Me standard të studentëve, në kuptimin e këtij ligji, nënkuptohet sigurimi i akomodimit, ushqimit, shkollimit, bursave, si dhe plotësimi i nevojave të punës, kulturës, informimit, sportit dhe rekreacionit dhe nevojave të tjera të përbashkëta të studentëve, dhe gjithashtu në kuptimin e këtij ligji, me standard të studentëve nënkuptohet sigurimi i fondeve për shpërblimin e studentëve më të mirë nga tre institucionet më të mira të arsimit të lartë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, të renditura në përputhje me Ligjin për arsimin e lartë.

Standardi studentor arrihet në institucionet standarde studentore që organizohen si **konvikt studentor shtetëror** dhe **konvikt studentor privat** (në vijim: konviktet studentore). Këto institucione krijohen për realizimin e interesave dhe nevojave të qëndrimit të studentëve që studiojnë jashtë vendbanimit të tyre dhe veprimtaria e tyre është me interes publik.

11 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 15/13, 30/13, 120/13, 41/14, 146/15, 30/16, 178/16, 64/18, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 124/19 dhe 248/20 dhe 302/20

Sipas këtij ligji, çdo student i rregullt ka të drejtë të qëndrojë në konviktt në **kushte të barabarta**.

Në konviktt **ndalohet edukimi fetar, si dhe organizimi dhe veprimi politik dhe fetar**, si dhe në mjediset e konviktit ndalohet nxjerrja në pah e tipareve partiake dhe fetare.

Konviktt studentor është një institucion që u siguron studentëve akomodim, ushqim, kujdes shëndetësor, aktivitete kulturore dhe argëtuese, sportive dhe rekreative dhe aktivitete të tjera. Akomodimi mund të organizohet për studentët edhe në një konviktt privat. Puna e tyre gjatë vitit të studimit përcaktohet me program vjetor.

E drejta për akomodim dhe ushqim në konvikttet e studentëve shtetërorë u jepet studentëve që arsimohen **jashtë vendbanimit të** tyre dhe kryhet përmes një konkursi të shpallur nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës në media jo më vonë se 15 korriku. Regjistrimi dhe pranimi i studentëve në konvikttet private të studentëve bëhet me anë të një konkursi, i cili shpallet nga themeluesi.

Ky ligj parashikon **një avantazh** në pranimin e studentëve në konviktte për **kategoritë e rrezikuara**, të cilat përfshijnë fëmijët pa prindër dhe kujdes prindëror, fëmijët me nevoja të veçanta, fëmijët e përfituesve të ndihmës sociale në para dhe ndihmës së përhershme financiare, fëmijët e një prindi të vetëm, fëmijët e prindërve të papunë, fëmijët e përfituesve të shpërblimit në bazë të ndërprerjes së punësimit për arsye biznesi, për të cilat të ardhurat totale në familje deri në pagën minimale të përcaktuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut, marrin deri në 100 pikë, në varësi të suksesit në mësim dhe/ose kohëzgjatjes së kohëzgjatjes së marrjes së ndihmës sociale në para dhe ndihmës së përhershme financiare, përveç fëmijëve pa prindër dhe kujdes prindëror dhe fëmijëve me nevoja të veçanta për të cilat të ardhurat totale në familje mund të jenë mbi pagën minimale të përcaktuar në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Ky ligj parashikon detyrimet dhe obligimet që duhet të respektohen nga studentët gjatë përdorimit të shërbimeve në konviktte, pra studenti është i detyruar të respektojë **rregullat e shtëpisë** të miratuara nga këshilli drejtues. Studentëve që nuk respektojnë rregullat e përcaktuara të shtëpisë mund t' u vendoset **një masë arsimore**: paralajmërim me shkrim, paralajmërim para largimit dhe ndalim për përdorimin e shërbimeve në konviktt.

Masat edukative **paralajmërim** me shkrim dhe paralajmërim para largimit shqiptohen për shkelje të vogla të rregullave të shtëpisë së konviktit. Sipas ligjit si **shkelje e vogël e rregullave të shtëpisë së konviktit** studentor konsiderohet: sjellje e pahijshme dhe e papërgjegjshme ndaj nxënësve dhe punonjësve të tjerë në konviktin studentor, sjellje e papërgjegjshme ndaj pronës dhe inventarit të konviktit studentor, gjë që shkakton më pak dëme materiale, mosrespektim të ndalimit të pirjes së duhanit në konviktin studentor, - sjellje e pahijshme në restorantin e konviktit studentor, mos mbajtja e higjienës në dhomë dhe në dhomat e përbashkëta në konviktin studentor dhe lëshimi i muzikës me zë të lartë. **Ndalimi i përdorimit të shërbimeve** në konvikt mund të vendoset vetëm për **shkelje të rënda të rregullave të shtëpisë**, së konviktit: mos raportimi i parakohshëm i defekteve në pajisjet që do të shkaktonin dëme materiale, futjen dhe përdorimin e alkoolit ose drogave narkotike, mosrespektimi i rregulloreve për mbrojtjen nga sëmundjet, zjarri, shpërthimi, veprimi i dëmshëm i helmeve dhe mallrave të tjera të rrezikshme dhe shkelja e rregulloreve për mbrojtjen e mjedisit, sjellja fyese ose e dhunshme, sjellja e papërgjegjshme ndaj pronës dhe inventarit të konviktit që do të shkaktonte më shumë dëme materiale, shpenzimet e pakufizuara për akomodim në konvikt për më shumë se tre muaj, duke shkaktuar intolerancë kombëtare ose racore, mos marrja ose marrja pjesërisht e masave të përcaktuara për të siguruar sigurinë e inventarit të besuar, parandalimi i kontrollit në dhomë nga një person i autorizuar nga konvikti, përdorimi i dhomës nga një person tjetër duke përfutur mjete materiale dhe përsëritja e shkeljeve të vogla të rregullave të shtëpisë. Ndalimi i përdorimit të shërbimeve në konvikt mund të vendoset në kohëzgjatje deri një vit.

Ligji rregullon që qëndrimi në konviktin studentor të pushojë nëse studenti: ka përfunduar arsimin, nuk paraqitet brenda afateve të përcaktuara nga konkursi, ç' regjistrohet, nuk respekton rregullat e shtëpisë dhe në raste të tjera të përcaktuara me ligj dhe statutin e konviktit.

Ligji parashikon shprehimisht se **ndëshkimi trupor dhe maltretimi psikologjik i studentëve është i ndaluar.**

Në konviktet studentore mbahet, **dokumentacioni dhe evidenca** në librin kryesor për studentët e pranuar. Për çdo student të pranuar, ekziston një dosje në të cilën bëhet evidentimi.

Çmimi për akomodim dhe ushqim në konviktet e studentëve shtetërorë përcaktohet në bazë të kostove aktuale në përputhje me normat dhe standardet për këtë lloj shërbimi. Ministria për studentët e akomoduar

në një konvikt studentor shtetëror merr pjesë në çmimin për akomodim dhe ushqim deri në 50% të çmimit të përcaktuar, dhe diferenca në çmimin total paguhet nga studenti. Ministria, për studentët që janë të vendosur në konvikt shtetëror dhe janë fëmijë pa prindër dhe kujdes prindëror, fëmijë me nevoja të veçanta, fëmijë të prindërve të papunë, fëmijë të prindërve të vetëm, fëmijë të përfituesve të ndihmës sociale në të holla dhe ndihmës së përhershme financiare dhe fëmijë të përfituesve të shpërblimit në bazë të ndërprerjes së punësimit për arsye biznesi, paguan plotësisht çmimin për akomodim dhe ushqim, përveç fëmijëve të prindërve të vetëm, fëmijëve të prindërve të papunë dhe fëmijëve të përfituesve të shpërblimit në bazë të ndërprerjes së punës për arsye biznesi për të cilat të ardhurat totale në familje janë mbi pagën minimale të vendosur në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Organi drejtues në konviktin shtetëror është **Këshilli drejtues**, i cili në konviktet publike përbëhet nga shtatë anëtarë, si më poshtë: tre përfaqësues të themeluesit, dy nga punonjësit në konvikt, një përfaqësues i studentëve, qiramarrës në konviktin shtetëror dhe një përfaqësues i universitetit ku konvikti është anëtar shoqëruar, bazuar në parimet e ekspertizës dhe kompetencës. Këshilli drejtues nga radhët e anëtarëve të tij zgjedh kryetar.

Drejtori është një person që administron konviktin e studentëve dhe është përgjegjës për ligjshmërinë e punës dhe punën materiale dhe financiare të konviktit të studentëve.

Fondet për financimin e konvikteve shtetërore të studentëve sigurohen nga **Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut** në përputhje me Ligjin për buxhetet, Ligjin për ekzekutimin e Buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe nga përdoruesit e shërbimeve.

Ky ligj, me qëllim zbulimin, stimulimin dhe edukimin e studentëve të talentuar në fusha të ndryshme të shkencës, teknologjisë, kulturës, artit dhe sportit, parashikon kriteret dhe kushtet në të cilat Ministria e Arsimit jep **bursa** për studentët. Kriteret themelore për dhënien e bursave janë: suksesi i arritur në arsim, programi i studimit në të cilin është regjistruar nxënësi, mundësitë materiale të nxënësve dhe familjeve të tyre dhe pjesëmarrja në Programin për ofrimin e tutorimit për nxënësit e shkollave fillore, pra Programi për ofrimin e tutorimit për nxënësit e shkollave të mesme.

Ndarja e bursave studentore për studentët që studiojnë në Republikën e Maqedonisë së Veriut bazohet në një konkurs të shpallur nga Ministria. Nga

numri i përgjithshëm i bursave të ofruara, 49% janë për studentët nga kategoritë sociale, 30% janë për studentët që kanë arritur sukses të veçantë në mësim, 20% janë për studentët që janë regjistruar në programet e studimit në fushat shkencore të matematikës natyrore, teknike-teknologjike, bioteknike dhe/ose shkencave mjekësore dhe 1% janë për studentët që janë regjistruar në programet e studimit të institucioneve të arsimit të lartë për edukimin e stafit mësimor në arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm.

Përfituesit e bursave studentore mund të jenë studentë të rregullt, shtetas të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nëse i plotësojnë kushtet dhe kriteret në përputhje me këtë ligj.

Mbikëqyrja mbi zbatimin e këtij ligji dhe rregulloreve të miratuara në bazë të këtij ligji kryhet nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, si dhe mbikëqyrja inspektuese mbi zbatimin e këtij ligji dhe rregulloreve të miratuara në bazë të këtij ligji kryhet nga Inspektorati Shtetëror i Arsimit, në përputhje me ligjin.

Së fundi, ky ligj parashikon dispozita dhe **kundërvajtje dhe gjoba** për ata persona që do të shkelin dispozitat e ligjit.

MBROJTJA SOCIALE DHE SHËNDETËSORE

LIGJI PËR SHITESËN STUDENTORE¹²

Ligji për shtesën e të rinjve në Republikën e Maqedonisë së Veriut synon të sigurojë mbështetje financiare për të rinjtë në mënyrë që të përmirësojë gjendjen e tyre ekonomike.

Qëllimi i këtij ligji është nxitja e të rinjve të angazhohen në tregun e punës të veprimtarisë prodhuese dhe nëpërmjet mbështetjes financiare të sigurohet punësimin e tyre për një periudhë më të gjatë kohore dhe përmirësimin e gjendjes së tyre ekonomike.

Person i ri është person fizik i moshës deri në 23 vjeç me arsim të mesëm minimal, i cili është i punësuar ose i vetëpunësuar në një aktivitet prodhues dhe ka sigurim të detyrueshëm social në përputhje me Ligjin për Kontribute nga sigurimi i detyrueshëm social.

Iri është person fizik i moshës deri në 23 vjeç me minimum arsim të mesëm të përfunduar, i cili është i angazhuar ekskluzivisht në veprimtari bujqësore dhe ka të ardhura nga bujqësia dhe ka sigurime shoqërore të detyrueshme në përputhje me Ligjin për kontribute nga sigurimi i detyrueshëm social.

Shtesa për të rinj është një ndihmë mujore, e cila paguhet nga buxheti i APRMV-së në llogarinë bankare të të riut.

Shtesa për të rinjtë mund të përdoret nga një i ri që plotëson kushtet e mëposhtme:

1. Duhet të përfshihet nga sigurimi i detyrueshëm social në bazë të punësimit me një punëdhënës ose vetëpunësim me një aktivitet mbizotërues prodhues
2. Duhet të jetë i punësuar në një agjenci private punësimi dhe i është dhënë një punëdhënësi kryesisht me veprimtari prodhuese ose
3. Duhet të mbulohet nga sigurimi i detyrueshëm social si një fermer individual.

Shtesa për të rinjtë **paguhet** nëse i riu merr pagë dhe kontribute të detyrueshme të sigurimeve sociale nga punëdhënësi i tij, ose një person i vetëpunësuar, brenda afateve të përcaktuara me ligj. Për fermerin individual, shtesa paguhet pas pagesës së kontributeve të detyrueshme të sigurimeve sociale në përputhje me ligjin në bazë të të dhënave të siguruara nga **DAP**.

Shtesa për të rinjtë është 3,000 denarë për punë me kohë të plotë dhe i nënshtrohet tatimit mbi të ardhurat personale. Gjithashtu, shtesa paguhet një herë në muaj në llogarinë e transaksionit të të riut, jo më vonë se data 25 e muajit për muajin paraardhës.

Ministria e Punës dhe Politikës Sociale mbikëqyr zbatimin e këtij ligji.

Shtesa për të rinjtë paguhet deri në përfundimin e sigurimit të detyrueshëm social për shkak të punësimit ose vetëpunësimit, ose përfundimin e sigurimit të detyrueshëm social si fermer individual, por jo më shumë se sa i riu mbush moshën 23 vjeç.

LIGJI PËR MBROJTJE SOCIALE¹³

Me Ligjin për mbrojtje sociale rregullohen sistemi dhe organizimi i mbrojtjes sociale, përfituesit e mbrojtjes sociale, të drejtat për ndihmë financiare dhe shërbime sociale, procedurat për ushtrimin e të drejtave dhe përdorimin e shërbimeve, kryerjen e veprimtarisë së mbrojtjen sociale, personelin, financimin dhe mbikëqyrjen e kryerjes së mbrojtjes sociale dhe çështje të tjera me rëndësi për kryerjen e veprimtarisë së mbrojtjes sociale.

Në këtë ligj, ajo që do të theksonim si me interes të veçantë për të rinjtë është dispozita që rregullon që një person i cili deri në moshën 18 vjeç kishte statusin e fëmijës pa prindër dhe kujdes prindëror, domethënë, pas përfundimit të kujdestarisë, dhe deri në moshën 26 vjeç, ka të drejtë për ndihmë financiare një herë ndërhyrëse në shumën deri në 180,000 denarë, me qëllim të përfshirjes në mjedisin social.

Kjo e drejtë ushtrohet pas largimit nga institucioni ose familja kujdestare. Qendra për Punë Sociale, së bashku me personin, harton një plan për integrimin e personit në mjedisin shoqëror, i cili i referohet sigurimit të strehimit, punësimit, arsimit të rregullt dhe nevojave të tjera, mbi bazën e të cilave paguhen mjetet. Plani përgatitet tre muaj para se të largohet nga institucioni për mbrojtje jashtë familjes, njësia rezidenciale për jetesë me mbështetje ose familja kujdestare.

LIGJI PËR MBROJTJE SHËNDETËSORE¹⁴

Ky ligj rregullon çështjet që lidhen me sistemin dhe organizimin e mbrojtjes shëndetësore dhe kryerjen e veprimtarisë shëndetësore, të drejtat e garantuara dhe nevojat dhe interesat e identifikuara të shtetit në ofrimin e kujdesit shëndetësor.

Veprimtaria shëndetësore në lidhje me të rinjtë në nivelin fillor përfshin aktivitetin shëndetësor për **nevojat e fëmijëve dhe të rinjve në shkollë**, zbatimin e programeve dhe masave parandaluese për fëmijët, të rinjtë, të rinjtë që janë të punësuar dhe grupe të tjera veçanërisht të rrezikuara, përkatësisht

13 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 104/19, 146/19, 275/19, 302/20, 311/20, 163/21, 294/21, 99/22, 236/22 dhe 65/23

14 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22, 236/22 dhe 199/23

grupet që janë veçanërisht të ekspozuara ndaj rreziqeve të caktuara shëndetësore, trajtimi shëndetësor dhe rehabilitimi mjekësor i fëmijëve dhe të rinjve me nevoja të veçanta.

Institucioni i Shëndetit Publik Shtëpia e Shëndetit Shkup, përveç aktiviteteve të një shtëpie shëndetësore për zonën për të cilën është themeluar, mund të kryejë aktivitetet vetëm për vlerësimin funksional të fëmijëve dhe të rinjve me **gjendje shëndetësore të prekur deri në 26 vjeç**, në selinë e tij dhe në njësitë e brendshme organizative, si dhe në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në ekipet e ekspertëve për vlerësimin funksional të fëmijëve dhe të rinjve me gjendje shëndetësore të prekur deri në 26 vjet në Strumicë, Shtip, Veles, Manastir, Gostivar, Ohër, Kumanovë dhe Dellçevë.

Qendra shëndetësore mund të organizojë kryerjen e aktiviteteve të caktuara në njësitë organizative jashtë selisë së saj, në mënyrë që, sa më shumë që të jetë e mundur, ta afrojë popullsinë me aktivitetet e veprimtarisë shëndetësore parandaluese për fëmijët dhe të rinjtë.

LIGJI PËR FAMILJEN¹⁵

Ligji për familjen rregullon: martesën dhe familjen, marrëdhëniet në martesë dhe familje, forma të caktuara të mbrojtjes së veçantë të familjes, dhunën në familje, birësimin, kujdestarinë, rritjen, si dhe procedurën para gjykatës në mosmarrëveshjet martesore dhe familjare dhe procedurën për caktimin e masës së përkohshme për mbrojtje nga dhuna në familje.

Ky ligj ka në fokus familjen dhe marrëdhëniet midis anëtarëve të saj. Duke qenë se familja është sipas përkufizimit bashkësi jetësore e prindërve dhe fëmijëve dhe të afërmve të tjerë, nëse ata jetojnë në një familje të përbashkët, pjesë e këtij ligji i referohet fëmijëve (të rinjve), të drejtave dhe detyrimeve të tyre brenda bashkësisë familjare dhe kjo ndodh me lindjen e fëmijëve dhe birësimin.

Parimet bazë mbi të cilat bazohet ky ligj janë barazia në marrëdhëniet në familje, respekti reciprok, ndihma dhe mbështetja reciproke, si dhe mbrojtja e interesave të fëmijëve të mitur.

¹⁵ Gazeta Zyrtare e RM, nr. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15 dhe 150/15 dhe Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 53/21 dhe 199/23

LF parashikon detyrime pozitive që duhet të përmbushen nga shteti për të siguruar mbrojtje të veçantë të familjes, amësisë, fëmijëve, të miturve, fëmijëve pa prindër dhe fëmijëve pa kujdes prindëror, si dhe për të siguruar mbrojtje nga dhuna në familje. Shteti është i detyruar të krijojë dhe të sigurojë kushte shkencore, ekonomike dhe sociale për planifikimin familjar dhe prindërimin e lirë dhe të përgjegjshëm, si dhe në ushtrimin e të drejtës për prindërim të lirë dhe të përgjegjshëm, prindërit janë të detyruar të sigurojnë kushte optimale për rritjen dhe zhvillimin e shëndetshëm të fëmijës së tyre në familje dhe shoqëri.

Prindërit kanë të drejta dhe detyra të barabarta ndaj fëmijëve të tyre (e drejta prindërore) dhe marrëdhëniet e prindërve dhe fëmijëve bazohen në të drejtat dhe detyrat e prindërve për t' u kujdesur për rritjen, kujdesin, rritjen dhe edukimin e fëmijëve të tyre dhe për të zhvilluar aftësitë dhe zakonet e tyre të punës. Të drejtat prindërore ushtrohen nga prindërit së bashku në përputhje me nevojat dhe interesat e fëmijëve dhe interesat e komunitetit social.

LF nuk bën dallim në lidhje me gëzimin e të drejtave për fëmijët e lindur brenda ose jashtë martesë. Të drejtat dhe detyrimet e prindërve dhe të afërmve të tjerë ndaj fëmijëve, si dhe të drejtat dhe detyrat e fëmijëve ndaj prindërve dhe të afërmve të tjerë janë të barabarta, pavarësisht nëse fëmijët kanë lindur brenda ose jashtë martesë.

E drejta prindërore pushon me moshën madhore të fëmijës ose parashikuar ndryshe nga ky ligj, moshë madhore fitohet në moshën 18 vjeç, kur i rrituri fiton zotësi juridike.

Mirëmbajtja/mbështetja është e drejta dhe detyra e prindërve, fëmijëve dhe të afërmve të tjerë të përcaktuar nga ky ligj, si dhe e personave që jetojnë në një bashkim martesor ose jashtëmartesor.

Shteti ka detyrimin që nëpërmjet kujdestarisë të sigurojë mbrojtjen e fëmijëve pa prindër, të miturve pa përkujdesje prindërore dhe të rriturve sipas kushteve dhe në mënyrën e përcaktuar nga ky ligj.

Kufiri i moshës për martesë me këtë ligj përcaktohet duke arritur moshën 18 vjeç. Megjithatë, parashikohet një përjashtim kur gjykatë kompetente, në procedurë jashtëgjyqësore, mund të lejojë martesën e një personi që ka mbushur moshën 16 vjeç, nëse përcakton se ai ka arritur pjekurinë fizike dhe mendore të nevojshme për ushtrimin e të drejtave dhe detyrave që lindin në

martesë, dhe pas një mendimi të marrë më parë nga një institucion shëndetësor dhe ndihmës profesionale të treguar në qendrën për punë sociale.

Prindërit kanë të drejtë dhe detyrë të mbështesin fëmijët e tyre të mitur, të kujdesen për jetën dhe shëndetin e tyre, t'i përgatisin ata për jetën dhe punën e pavarur, të kujdesen për rritjen, shkollimin dhe formimin profesional të tyre.

Fëmija ka të drejtë të mbështetet nga prindërit e tij, të kujdeset për të, të ketë jetën dhe shëndetin e tij të mbrojtur, të jetë në gjendje të jetojë dhe të punojë në mënyrë të pavarur, të jetë i pajisur me kushte optimale për rritjen, shkollimin dhe formimin profesional të tij, në varësi të kushteve të familjes. Fëmijët e mitur kanë të drejtë të jetojnë me prindërit e tyre. Ligji për mbrojtjen e fëmijëve parashikon se në rast se kjo është me interes të menjëhershëm për fëmijët ose me interes të përbashkët për fëmijët dhe prindërit, ata gjithashtu mund të jetojnë veçmas, por në çdo rast fëmija ka të drejtë të mbajë marrëdhënie personale dhe kontakte të drejtpërdrejta me prindin me të cilin nuk jeton.

QPS është organ që mbikëqyr ushtrimin e të drejtave prindërore dhe është kompetent të kujdeset për interesat e fëmijës kur ka mosmarrëveshje të caktuara midis prindërve.

Të drejtat prindërore pushojnë me moshën madhore të fëmijës, me martesën e fëmijës para moshës madhore dhe me birësimin.

Prindërit janë të detyruar të mbështesin fëmijët e tyre të mitur. Nëse shkollimi dhe arsimi profesional i fëmijëve vazhdon pas moshës madhore, prindërit janë të detyruar të mbështesin më tej fëmijët deri në përfundimin e rregullt të shkollimit, por më së voni deri në moshën 26 vjeç. Gjithashtu, nëse i rrituri është i papërshtatshëm për punë për shkak të sëmundjes, mungesës fizike ose psikologjike, dhe nuk ka mjete të mjaftueshme jetese dhe nuk është në gjendje t'i marrë ato nga prona e tij/saj, prindërit janë të detyruar ta mbështesin për kohëzgjatjen e paaftësisë.

Detyrimi për mbështetje është reciprok, pra ekziston edhe për fëmijët që janë të detyruar të mbështesin prindërit e tyre që janë të paaftë për punë dhe nuk kanë mjete të mjaftueshme mbështetjeje ose mjetet e mbështetjes nuk mund të realizohen nga pasuria e tyre.

Ligji për familjen jep gjithashtu një pasqyrë të pronës së fëmijëve të mitur dhe mënyrës në të cilën prindërit duhet ta menaxhojnë atë. Të miturit

mund të kenë pronën e tyre që do të fitojnë mbi një bazë të caktuar me ligj. Kjo pronë, me përjashtim të asaj që i mituri ka fituar nga puna, administrohet dhe disponohet nga prindërit e të miturit deri në moshën madhore, sipas mënyrës së përcaktuar nga ky ligj. Të ardhurat nga prona e fëmijës së tyre mund të përdoren nga prindërit kryesisht për mbajtjen, rritjen dhe edukimin, si dhe për nevojat e komunitetit familjar, nëse nuk kanë burime vetjake të mjaftueshme. Ligji parashikon që në mënyrë që prindërit të jenë në gjendje të tjetërsojnë ose të rëndojnë pronën e fëmijës së tyre, miratimi i qendrës sociale është i detyrueshëm, por ky tjetërsim ose barrë duhet të jetë i nevojshëm për mirëmbajtjen, rritjen dhe edukimin e tij ose nëse e kërkojnë disa interesa të tjera, si dhe kur kërkohet nga nevojat e nevojshme të komunitetit familjar.

LIGJI PËR MBROJTJEN E FËMIJËVE¹⁶

Ligji për mbrojtjen e fëmijëve rregullon sistemin dhe organizimin për mbrojtjen e fëmijëve.

Mbrojtja e fëmijëve është një aktivitet i organizuar bazuar në të drejtat e fëmijëve, si dhe të drejtat dhe detyrimet e prindërve për planifikimin familjar dhe shtetëror dhe njësitë e vetëqeverisjes lokale për të kryer politikën humane të popullsisë. Mbrojtja e fëmijëve arrihet duke ofruar kushte dhe nivel standardesh jetese që korrespondojnë me zhvillimin fizik, mendor, emocional, moral dhe social të fëmijëve. Shteti, si dhe njësitë e vetëqeverisjes lokale, kujdesen për ofrimin e ndihmës së duhur materiale për prindërit për mirëmbajtjen, rritjen, kujdesin dhe mbrojtjen e fëmijëve dhe organizimin dhe sigurimin e zhvillimit të institucioneve dhe shërbimeve për mbrojtjen e fëmijëve.

Fëmijë, në kuptim të këtij ligji, konsiderohet çdo person deri në moshën 18 vjeç të jetës, si dhe personat me aftësi të kufizuara deri në moshën 26 vjeç të jetës.

Të drejtat për mbrojtjen e fëmijëve, në kuptim të këtij ligji, janë: **shtesa për fëmijë; shtesa e veçantë; shtesa e njëhershme financiare për një të porsalindur; shtesa prindërore për fëmijë; shtesa për arsim dhe participim.** Këto të drejta janë të drejta personale dhe nuk janë të transferueshme dhe të

16 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 23/13, 12/14, 44/14, 144/14, 10/15, 25/15, 150/15, 192/15, 27/16, 163/17, 21/18, 198/18 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 104/19, 146/19, 275/19, 311/20, 294/21, 150/22 dhe 236/22

drejtat e fëmijëve që përbëhen nga të ardhura monetare nuk mund të jenë subjekt i ekzekutimit.

Ky ligj ndalon shprehimisht çdo lloj **diskriminimi dhe ngacmimi** të drejtpërdrejtë ose të tërthortë në ushtrimin e të drejtave dhe formave të mbrojtjes së fëmijëve të përcaktuara nga ky ligj.

Veprimtaria e mbrojtjes së fëmijës është me interes publik, dhe për të siguruar mbrojtjen e fëmijës dhe të drejtat e tij të përcaktuara me ligj përfshijnë: prindërit, familjen, kujdestarët e fëmijës dhe familjes kujdestare, si dhe institucionet për fëmijët, institucionet arsimore, sociale, shëndetësore dhe kulturore dhe individët, institucionet shtetërore dhe institucionet e njëjësive të vetëqeverisjes lokale, organizatat dhe personat e tjerë fizikë dhe juridikë, veprimtaria e të cilëve lidhet me ofrimin e mbështetjes dhe ndihmës për fëmijët.

Shtesa për fëmijë është e drejtë e fëmijës dhe sigurohet si kompensim monetar për të mbuluar një pjesë të kostove në rritjen dhe zhvillimin e fëmijës. E drejta e shtesës për fëmijë i sigurohet një fëmije shtetas i Republikës së Maqedonisë së Veriut që jeton në një familje me vendbanim të përhershëm në Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe nëse familja nuk zotëron pronë dhe të drejta pronësore nga të cilat mund të mbështetet.

Për një fëmijë me aftësi të kufizuara deri në moshën 26 vjeç, si **ndihmë monetare sigurohet një ndihmë e veçantë**. Një fëmijë me aftësi të kufizuara, në kuptim të këtij ligji, është një fëmijë me: aftësi të kufizuara në zhvillimin trupor (aftësi të kufizuara të rënda, më të rënda ose më të rënda në zhvillimin trupor), aftësi të kufizuara intelektuale (të moderuara, të rënda dhe të thella), format më të rënda të sëmundjeve kronike me dëmtime të pranishme dhe aktivitete të kufizuara, shikim të dëmtuar (njerëz të verbër dhe praktikisht të verbër), dëgjim të dëmtuar (praktikisht të shurdhër dhe plotësisht të shurdhër), mungesë të plotë të të folurit, të folurit të dëmtuar rëndë, një person me të folur të humbur ose të dëmtuar më parë, autizëm dhe lloje të shumta të aftësive të kufizuara (aftësi të kombinuara zhvillimore).

Ndihma e njehershme financiare për një të porsalindur ofrohet për familje, për fëmijë të parë dhe të dytë të porsalindur.

Shtesë prindërore për fëmijë realizon nëna për fëmijën e saj të tretë të lindur gjallë.

Shtojca për arsim sigurohet për të mbuluar një pjesë të shpenzimeve të familjes që lidhen me edukimin e fëmijëve. Të drejta për shtesë arsimore ka një familje me një fëmijë që është në arsim të rregullt fillor ose të mesëm në shkollat në Republikën e Maqedonisë së Veriut, e verifikuar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe e regjistruar në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës, të ardhurat mesatare mujore të së cilës të arritura në tre muajt e fundit para dorëzimit të aplikimit dhe gjatë përdorimit të së drejtës në të gjitha bazat e të gjithë anëtarëve të familjes janë deri në pragun për qasje në të drejtën e kompensimit arsimor, i cili është vendosur në 6,800 denarë, dhe që rritet për secilin anëtar të familjes me një koeficient ekuivalent të shkallës ekuivalente, dhe maksimumi për gjithsej tetë anëtarë të familjes.

Shtesë për arsimimin e një personi që deri në moshën 18 vjeç ka pasur statusin e fëmijës pa prindër dhe kujdes prindëror. Person i cili, deri në moshën 18 vjeç, ka pasur statusin e fëmijës pa prindër dhe kujdes prindëror, dhe është nxënës i rregullt në një shkollë të mesme, ka të drejtë për shtojcë arsimore. Person i cili, deri në moshën 18 vjeç, ka pasur statusin e fëmijës pa prindër dhe kujdes prindëror, dhe i cili është regjistruar si student me kohë të plotë në një nga universitetet publike të arsimit të lartë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, për çdo vit të rregullt studimi, jo më vonë se moshë 26 vjeç, gjithashtu ka të drejtë për shtojcë arsimore.

Procedura për ushtrimin e të drejtës për mbrojtjen e fëmijës fillon me kërkesë të prindit ose kujdestarit të fëmijës dhe autoriteti kompetent është Qendra për Punë Sociale.

LIGJI PËR MBËSHTETJEN E TË RINJVE NË BLERJEN E INSTRUMENTEVE MUZIKORE¹⁷

Ky ligj rregullon procedurën dhe kushtet për ofrimin e mbështetjes për të rinjtë gjatë blerjes së instrumenteve muzikore për nevojat e arsimimit të tyre. **MASH** ofron mbështetje për të rinjtë gjatë blerjes së instrumenteve muzikore duke rimbursuar një pjesë të mjeteve të paguara për instrumentin muzikor të blerë.

Të rinjtë janë nxënës të rregullt të regjistruar në shkollat e mesme shtetërore ku realizohen plane dhe programe për artin muzikor dhe studentë të

17 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.113/2018, datë 19.06.2018

rregullt të regjistruar në institucionet shtetërore të arsimit të lartë ku realizohen **programe studimi në fushën e muzikës.**

Ministria rimburson një pjesë të mjeteve të paguara për instrumentin muzikor të blerë në shumën prej 75% të mjeteve të paguara, por jo më shumë se 100,000 denarë për instrumentin e blerë për 25 instrumente muzikore nga nxënësit e rregullt të regjistruar në shkollat e mesme shtetërore ku realizohen planet dhe programet për artin muzikor dhe nga studentët e rregullt të regjistruar në institucionet shtetërore të arsimit të lartë ku realizohen programet e studimit në fushën e muzikës.

Ministria shpall **Konkurs për rimbursimin e mjeteve për instrumentin muzikor të blerë** në fillim të çdo viti shkollor, pra viti akademik, dhe studenti paraqet kërkesë për rimbursim në Ministrinë e Arsimit dhe Shkencës.

Studenti/nxënësi **nuk duhet të tjetërsojë** instrumentin muzikor të blerë për të cilin ka marrë rimbursim, përpara përfundimit të pesë viteve nga data e rimbursimit. Nëse nxënësi/studenti keqpërdor të drejtën e rimbursimit për një instrument muzikor të blerë dhe e tjetërson atë para skadimit të periudhës prej pesë vjetësh nga data e rimbursimit, ai/ajo është i detyruar brenda 30 ditëve nga data e përcaktimit të keqpërdorimit, pra tjetërsimit, t'i kthejë mjetet Ministrisë në dyfishin e shumës që ka marrë si rimbursim.

Nëse studenti humbet statusin e studentit me kohë të plotë ose nuk përfundon studimet universitare brenda afatit të parashikuar nga statuti i institucionit të arsimit të lartë, ai/ajo do të duhet të kthejë mjetet e pranuar si ndihmë financiare nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës.

LIGJI PËR NDIHMË JURIDIKE FALAS¹⁸

Ky ligj rregullon rregullat e përgjithshme për ofrimin e ndihmës juridike falas, llojet, shtrirjen e ndihmës juridike falas, ofruesit dhe përdoruesit e ndihmës juridike falas, detyrimet dhe përgjegjësitë e tyre, procedura në të cilën ushtrohet e drejta për ndihmë juridike falas, financimi, shpërblimi dhe rimbursimi i shpenzimeve për ndihmën juridike falas të ofruar, ndihma juridike falas në mosmarrëveshjet ndërkuftare, transparencë dhe llogaridhënie në ofrimin e ndihmës juridike falas, procedurat e veçanta të ndihmës juridike,

18 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 101/19

mbikëqyrja e zbatimit të këtij ligji dhe çështje të tjera që kanë të bëjnë me ndihmën juridike falas.

Qëllimi i LNJF është të mundësojë dhe avancojë të drejtën e individëve për të pasur qasje në drejtësi dhe mbrojtje të barabartë gjyqësore. Ndhima juridike falas është ndihma juridike e miratuar dhe e financuar nga shteti. Ndhima juridike parësore është një lloj ndihme juridike falas që ofrohet nga Ministria e Drejtësisë, shoqata e autorizuar dhe klinika ligjore. Ndhima juridike dytësore është një formë ndihme juridike falas e ofruar nga një avokat i regjistruar në Regjistrin e Avokatëve për Ndhimë Juridike Dytësore.

LIGJI PËR MBROJTJEN E TË DHËNAVE PERSONALE¹⁹

Ligji për mbrojtjen e të dhënave personale rregullon mbrojtjen e të dhënave personale dhe të drejtën e privatësisë në lidhje me përpunimin e të dhënave personale, dhe në veçanti parimet që lidhen me përpunimin e të dhënave personale, të drejtat e subjektit të të dhënave personale, pozicionin e kontrolluesit dhe përpunuesit, transferimin e të dhënave personale në vende të tjera, krijimin, statusin dhe kompetencat e Agjencisë për Mbrojtjen e të Dhënave Personale, operacionet e veçanta të përpunimit të të dhënave personale, mjetet ligjore dhe përgjegjësinë për përpunimin e të dhënave personale, mbikëqyrjen mbi mbrojtjen e të dhënave personale, si dhe shkeljet dhe procedurat kundërvajtëse në këtë fushë.

LMDhP-ja në fushën e rinisë është thelbësore për të mbrojtur të drejtat dhe privatësinë e të rinjve. Këto masa kanë për qëllim mbrojtjen nga keqpërdorimi i të dhënave të tyre dhe sigurimin e kontrollit mbi to.

Mbrojtja e të dhënave personale i garantohet çdo personi fizik pa diskriminim në bazë të kombësisë, racës, ngjyrës së lëkurës, besimeve fetare, përkatësisë etnike, gjinisë, gjuhës, bindjeve politike ose të tjera, pozicionit material, origjinës së lindjes, arsimit, origjinës shoqërore, shtetësisë, vendit ose llojit të vendbanimit ose çdo karakteristike tjetër personale.

Ky ligj parashikon që çdo përpunim i të dhënave personale duhet të jetë në përputhje me parimet bazë: ligjshmëria, drejtësia dhe transparenca, kufizimi i qëllimit, vëllimi minimal i të dhënave, saktësia, kufizimi i periudhës së ruajtjes dhe integriteti dhe konfidencialiteti.

¹⁹ Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 42/20 dhe 294/21

Përpunimi i të dhënave personale është i ligjshëm vetëm nëse dhe në masën që plotësohet të paktën një nga kushtet e mëposhtme:

- subjekti i të dhënave personale ka dhënë pëlqim për përpunimin e të dhënave të tij personale për një ose më shumë qëllime specifike,
- përpunimi është i nevojshëm për përmbushjen e një kontrate ku subjekti i të dhënave personale është palë kontraktuese, ose për të ndërmarrë aktivitete me kërkesë të subjektit të të dhënave personale para lidhjes së saj me kontratën,
- përpunimi kërkohet për të përmbushur një detyrim ligjor të kontrolluesit,
- përpunimi është i nevojshëm për të mbrojtur interesat thelbësore të subjektit të të dhënave personale ose të një personi tjetër fizik,
- përpunimi është i nevojshëm për kryerjen e punëve me interes publik ose në ushtrimin e autoritetit publik të kontrolluesit të përcaktuar me ligj,
- përpunimi është i nevojshëm për qëllime të interesave legjitime të kontrolluesit ose të një pale të tretë, përveç kur këto interesa nuk mbizotërojnë mbi interesat ose të drejtat dhe liritë themelore të subjektit të të dhënave personale që kërkojnë mbrojtjen e të dhënave personale, në veçanti kur subjekti i të dhënave personale është fëmijë.

Me ligjin që u miratua në vitin 2020 me të cilin bëhet harmonizimi me Rregulloren (BE) 2016/679 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit të 27 prillit 2016 për mbrojtjen e personave fizikë në lidhje me përpunimin e të dhënave personale, për lëvizjen e lirë të këtyre të dhënave dhe shfuqizimin e Direktivës 95/46/KE (Rregullorja e Përgjithshme e Mbrojtjes së të Dhënave) CELEX numër 32016R0679, si risi u vendos pëlqimi i fëmijës në lidhje me shërbimet e shoqërisë së informatike.

Kur kërkohet përpunimi i të dhënave personale të fëmijëve, përpunimi do të jetë i ligjshëm vetëm në rast se ky pëlqim jepet ose lejohet nga përfaqësuesi ligjor i fëmijës. Por në rastin e shërbimeve të shoqërisë informatike, përpunimi i të dhënave personale të fëmijës është i ligjshëm nëse fëmija është të paktën 14 vjeç. Ligji i ri parashikon kushte të zbatueshme për pëlqimin e një fëmije në lidhje me shërbimet e shoqërisë informatike. Në rast se subjekti i të dhënave personale ka dhënë pëlqimin për përpunimin e të dhënave të tij personale për një ose më shumë qëllime specifike, në lidhje me ofrimin e drejtpërdrejtë të shërbimeve të shoqërisë së informacionit për fëmijët, përpunimi i të dhënave personale të një fëmije është i ligjshëm nëse fëmija është të paktën 14 vjeç. Nëse fëmija është nën moshën 14 vjeç, një përpunim i tillë është i ligjshëm

vetëm nëse dhe nëse një pëlqim i tillë jepet ose lejohet nga përfaqësuesi ligjor i fëmijës. Në këto raste, kontrolluesi është i detyruar të bëjë përpjekje të arsyeshme për të verifikuar që pëlqimi është dhënë nga përfaqësuesi ligjor i fëmijës, duke marrë parasysh teknologjinë në dispozicion.

Me ligjin parashikohet gjobë në shumë deri në 2% të totalit të të ardhurave vjetore të kontrolluesit ose subjektit përpunues-ligjor (shprehur në vlerë absolute) të realizuar në vitin e punës që i paraprin vitit të kryerjes së veprës penale ose të totalit të të ardhurave të realizuara për një periudhë më të shkurtër të vitit që i paraprin veprës penale, nëse në atë vit subjekti juridik, pasi ka filluar të punojë, do të vendoset për kundërvajtje ndaj një subjekti juridik, nëse: nuk parashikon kushte për verifikim se pëlqimi është dhënë nga përfaqësuesi ligjor i fëmijës në lidhje me shërbimet e shoqërisë informatike.

Mbikëqyrja mbi ligjshmërinë e aktiviteteve të ndërmarra në përpunimin e të dhënave personale në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të personave fizikë në lidhje me përpunimin e të dhënave të tyre personale kryhet nga Agjencia për Mbrojtjen e të Dhënave Personale, si një organ shtetëror i pavarur.

LIGJI PËR SHËRBIME AUDIO DHE AUDIOVIZUELE MEDIATIKE²⁰

Ligji për shërbimet mediatike audio dhe audiovizuale rregullon të drejtat, detyrimet dhe përgjegjësitë në fushën e shërbimeve mediatike audio dhe audiovizuale, duke përfshirë transmetuesit dhe ofruesit e shërbimeve të mediave audiovizive sipas kërkesës; ofruesit e shërbimeve, platformat për ndarjen e videove dhe operatorët e rrjeteve publike të komunikimit elektronik që transmetojnë ose ritransmetojnë shërbimet programore tek transmetuesit.

Qëllimi i këtij ligji është në Republikën e Maqedonisë së Veriut, ndër të tjera, të sigurojë mbrojtjen e interesave të përdoruesve, veçanërisht të miturve, ndërsa Agjencia për Shërbime Mediatike Audio dhe Audiovizuale është një organ që kujdeset për mbrojtjen e të miturve.

Ky ligj cakton një hapësirë të veçantë për mbrojtjen e të miturve, kështu që thuhet se transmetuesit nuk mund të transmetojnë ose transmetojnë

²⁰ Gazeta Zyrtare e RM, nr. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 dhe 27/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 42/20, 77/21 dhe 154/23

programe që mund të dëmtojnë seriozisht zhvillimin fizik, psikologjik ose moral të të miturve, veçanërisht programet që përmbajnë pornografi ose dhunë të tepruar. Ofruesit e shërbimeve duhet, sipas kërkesës, të marrin masat më të rrepta teknike për të siguruar që të miturit të mbrohen nga përmbajtjet më të dëmshme siç janë dhuna e tepruar dhe pornografia.

Dhuna e tepruar paraqet përhapje të mesazheve tekstuale, verbale dhe vizuale që, për sa i përket programit në dispozicion të të miturve, lartësojnë format fizike, verbale ose psikologjike të sadizmit ose llojeve të ngjashme të dhunës, e cila është një qëllim në vetvete dhe në asnjë mënyrë nuk mund të justifikohet as përmes kontekstit të zhanrit dhe as përmes motiveve të veprimit dramatik të programit të treguar.

Ligji parashikon mbrojtjen e të dhënave personale të të miturve. Të dhënat personale të të miturve të mbledhura ose të gjeneruara ose të fituara ndryshe nga ofruesit e shërbimeve të medias nuk mund të përpunohen për qëllime tregtare, të tilla si marketingu i drejtpërdrejtë, profilizimi dhe analiza ose reklamimi i sjelljes.

Ndalimet e parashikuara gjatë komunikimit tregtare audiovizive nuk duhet të jenë të destinuara në mënyrë specifike për të miturit, dhe në veçanti nuk duhet të paraqesë të miturit që i konsumojnë ato. Komunikimet tregtare audiovizive nuk duhet të shkaktojnë dëm fizik, psikologjik ose moral ndaj të miturve.

Komunikimet komerciale audiovizive drejtuar ose në të cilat marrin pjesë të miturit nuk duhet: të nxisin drejtpërdrejt të miturit të blejnë ose të marrin me qira një produkt ose shërbim duke përdorur papërvojën ose gullibility e tyre, të inkurajojnë drejtpërdrejt të miturit të kërkojnë nga prindërit ose të tjerët të blejnë produktet ose shërbimet e reklamuar, të shfrytëzojnë besimin e veçantë që të miturit kanë tek prindërit, mësuesit ose personat e tjerë dhe të portretizojnë të miturit në situata të rrezikshme.

Më tej përcaktohet se platformat e ofruesve të shërbimeve për ndarjen e videove nën juridiksionin e Republikës së Maqedonisë së Veriut janë të detyruara të marrin masat e duhura për të mbrojtur: të miturit nga programet, videot e krijuara nga përdoruesit dhe nga komunikimet tregtare audiovizive që mund të dëmtojnë zhvillimin e tyre fizik, psikologjik ose moral, publikun nga programet, videot e krijuara nga përdoruesit dhe komunikimet tregtare audiovizive që përhapin, justifikojnë, inkurajojnë dhe/ose krijojnë një rrezik të qartë dhe të menjëhershëm të nxitjes së urrejtjes, dhunës ose diskriminimit ndaj

individëve ose grupeve në bazë të racës, ngjyrës së lëkurës, origjinës, origjina kombëtare ose etnike, gjinia, gjinia, orientimi seksual, identiteti gjinor, përkatësia në një grup të marginalizuar, gjuha, shtetësia, origjina shoqërore, feja ose besimi fetar, besimi politik, lloji tjetër i besimit, aftësia e kufizuar, mosha, statusi familjar ose martesor, statusi i pasurisë, statusi shëndetësor, pasuria personale dhe statusi shoqëror ose çdo bazë tjetër dhe publiku nga programet, videot e krijuara nga përdoruesit dhe komunikimet tregtare audiovizive përhapja e të cilave përbën një veprimtari që është vepër penale në përputhje me KP, përfshirë thirrjen publike për të kryer akte terroriste, veprimet në lidhje me pornografinë e fëmijëve dhe krimet që lidhen me racizmin dhe ksenofobinë, në përputhje me nenin 48 të këtij ligji.

Ligji gjithashtu parashikon sanksione dhe gjopa kundërvajtëse ndaj të gjithë atyre që nuk do të respektojnë dispozitat e këtij ligji.

PUNA

LIGJI PËR MARRËDHËNIET E PUNËS²¹

Në bazë të nenit 42 të Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Republika mbron veçanërisht fëmijët dhe të miturit në lidhje me krijimin e marrëdhënies së punës. Një person nën 15 vjeç nuk mund të punësohet. Të miturit kanë të drejtë për mbrojtje të veçantë në punë. Të miturit nuk duhet të punësohen në punë që janë të dëmshme për shëndetin dhe moralin e tyre.

LMP synon të rregullojë **marrëdhëniet e punës** midis punëtorëve dhe punëdhënësve, të cilat përcaktohen duke rënë dakord për **një kontratë pune**.

Qëllimi kryesor i këtij ligji është përfshirja e punëtorëve në procesin e punës dhe garantimi i sjelljes harmonike të tij. Kështu, ligji respekton të drejtën e punëtorëve për lirinë e punës, mbron dinjitetin e tyre dhe siguron mbrojtjen e interesave të tyre në marrëdhënien e punës.

21 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 120/18 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" nr. 110/19, 267/20, 151/21, 288/21 dhe 111/23

Kontrata e punës mund të lidhet nga një i ri nën moshën 18 vjeç dhe që ka aftësi të përgjithshme shëndetësore.

Ndalohet punësimi i të rinjve nën moshën 15 vjeç ose i të rinjve që nuk kanë kryer arsimin e detyrueshëm, përveç rasteve kur ligji lejon pjesëmarrjen e tyre në aktivitete të caktuara. Të rinjtë mund të marrin pjesë në aktivitete të tilla, por **jo më shumë se dy orë në ditë, ose jo më shumë se 12 orë në javë, përveç gjatë pushimeve shkollore**, kur puna **mund të zgjasë jo më shumë se gjashtë orë në ditë, ose jo më shumë se 30 orë në javë**. Gjatë kësaj, duhet tu sigurohet pushim dy-javor.

Punëdhënësi ka detyrimin ligjor të **mbrojtë të rinjtë nga shfrytëzimi ekonomik** dhe nga puna që mund të ketë ndikim negativ në sigurinë, shëndetin, zhvillimin fizik, mendor, moral ose shoqëror të tyre, si dhe në arsimimin e tyre.

Si i ri do të konsiderohet si çdo person që mund të lidhë një kontratë pune, i cili është të **paktën 15 vjeç** dhe **nën moshën 18 vjeç** dhe i cili nuk është i mbuluar nga arsimi i detyrueshëm, për kryerjen e punës e cila nuk është e dëmshme për shëndetin dhe sigurinë e tij.

Numri maksimal i orëve të punës të një të riu **nën moshën 16 vjeç është 30 orë në javë** dhe në rastin kur i riu punon për shumë punëdhënës në të njëjtën kohë.

Numri maksimal i orëve të punës të një të riu **mbi moshën 16 vjeç është 37 orë e 45 minuta në javë** dhe në rastin kur i riu punon për punëdhënës të shumtë.

Koha e punës së **një të riu nuk duhet të kalojë tetë orë në një periudhë 24-orëshe**.

Koha që i riu kalon në **trajtime profesionale** brenda mësimdhënies teorike dhe praktike do të konsiderohet si punë. Pjesëmarrja në trajnim do të konsiderohet si punë e kryer nga i riu me punëdhënësin për të cilin ai merr shpërblim të paguar.

Punëdhënësi **NUK GUXON TË** përdorë **metodën e shpërblimit** në mënyrë që të rrisë ngarkesën e punës dhe kështu të rrezikojë sigurinë dhe shëndetin e të riut.

Për të rinjtë nga mosha 18 deri në 29 vjeç, zbatohen dispozitat e LMP-së, të cilat rregullojnë caktimin e orarit të punës, pushimet gjatë orarit të punës, pushimet javore, pushimet e paguara, mungesat nga puna për shkak të pushimeve, mungesat nga puna për shkak të pamundësisë për të punuar për shkak të sëmundjes, mungesat nga puna për shkak të kryerjes së një funksioni ose detyrimeve sipas ligjeve të veçanta dhe detyrimit për kompensim.

Paga përbëhet nga paga bazë, pjesë e pagës për kryerjen e punës dhe shtesat e pagave, dhe nuk mund të jetë më e ulët se paga minimale fikse. Punëdhënësi është i detyruar të paguajë një pagë minimale për një punë me kohë të plotë. Paga duhet të paguhet për një periudhë që nuk duhet të jetë më e gjatë se një muaj, jo më vonë se 15 ditë pas përfundimit të periudhës së pagesës.

ËSHTË E RËNDËSISHME të theksohet se pagesa e një pjese të pagës në “dorë” dhe kthimi i një pjese të pagës është e paligjshme.

E drejta e regresit për pushim vjetor në masën të paktën 40% të shumës bazë, me kusht që të rinjtë të kenë punuar për të paktën 6 muaj të vitit kalendarik pranë të njëjtit punëdhënësi. Pagesa vjetore e pushimit paguhet një herë në vit. Detyrimi ligjor për të paguar është nga 1 korriku deri më 31 dhjetor.

Orari i punës është koha në të cilën bëhet puna dhe kryhen detyrat e punës. Orari i plotë nuk duhet të jetë më i gjatë se 40 orë në javë, as më i shkurtër se 36 orë në javë. Punëdhënësi është i detyruar të mbajë shënime të veçanta dhe t'i tregojë ato në llogaritjen mujore të pagës së punëmarrësit.

Pushimi paraqet ndërprerje të punës fizike dhe intelektuale, pra e aktiviteteve të punës së punëmarrësit gjatë orarit të punës.

- **pushimi ditor** prej të paktën 12 orësh të pandërprerë midis dy ditëve të njëpasnjëshme të punës gjatë 24 orëve
- **pushimi javor** është një periudhë pushimi prej 24 orësh pa ndërprerje, e plotësuar me 12 orë pushim ditor, pra gjithsej 36 orë
- **pushimi vjetor** është një pushim prej të paktën 20 ditësh pune, por pushimi vjetor me marrëveshje kolektive ose kontratë pune mund të zgjatet deri në 26 ditë pune.
- **pushimi i paguar** vijon për shkak të rrethanave personale dhe familjare (shembull: martesë, lindja e një fëmije (vetëm për babanë), vdekja e një anëtarë të familjes/të afërmi të ngushtë, kalimi i një provimi profesional, etj. raste të përcaktuara në marrëveshje kolektive). Ditët e pushimit të

paguar përcaktohen me marrëveshje kolektive dhe për të gjitha arsyet pushimi i paguar nuk mund të kalojë shtatë ditë pune.

LIGJI PËR VULLNETARIZËM²²

Ligji për vullnetarizmin rregullon vullnetarizmin, kushtet dhe mënyrën e kryerjes së vullnetarizmit, të drejtat dhe detyrimet e vullnetarëve dhe organizatorit të vullnetarizmit, kontratën për vullnetarizëm dhe të dhënat e punës vullnetare.

Vullnetarizmi është një aktivitet me interes për Republikën e Maqedonisë së Veriut që kontribuon në përmirësimin e cilësisë së jetës duke përfshirë në mënyrë aktive njerëzit në jetën shoqërore, si dhe në zhvillimin e një shoqërie humane dhe të barabartë demokratike dhe nënkupton ofrimin vullnetar të shërbimeve personale, njohurive dhe aftësive dhe /ose kryerjen e aktiviteteve të tjera në dobi të personave, organeve, organizatave dhe institucioneve të tjera, pa kompensim.

Vullnetar është personi fizik që ofron shërbime, aftësi dhe njohuri në dobi të personave, organeve, organizatave dhe institucioneve të tjera, në baza vullnetare dhe pa përfitime financiare ose përfitime të tjera personale.

Vullnetar mund të jetë gjithashtu i mitur me pëlqimin me shkrim të prindërve ose kujdestarëve të tij ose të saj. Marrëveshje për punë vullnetare me të miturit mund të lidhet vetëm me pëlqimin me shkrim të prindërve ose kujdestarëve të tyre. Dispozitat e Ligjit për marrëdhëniet e punës, të cilat kanë të bëjnë me mbrojtjen e personave nga mosha 15 deri në 18 vjeç, zbatohen në mënyrë të përshtatshme për të miturit që dalin vullnetarë.

Kompensimi për shpenzimet e ushqimit dhe shpenzimet e transportit për dhe nga vendi i vullnetarizmit paguhet deri në 15% të pagës mesatare mujore në RMV të paguar për vitin paraprak, dhe shpenzimet e udhëtimeve të biznesit dhe kostot e trajnimit paguhet në të njëjtën sasi si për punonjësit e organizatorit të punës vullnetare.

22 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 85/07, 161/08, 147/15 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 124/19 dhe 103/21

LIGJI PËR SIGURI DHE SHËNDET GJATË PUNËS²³

Ligji përcakton masat për sigurinë dhe shëndetin gjatë punës, detyrimet e punëdhënësit dhe të drejtat dhe detyrimet e punëmarrësve në fushën e sigurisë dhe shëndetit në punë, si dhe masat parandaluese kundër rreziqeve në punë, eliminimin e faktorëve të rrezikut për aksidente, informimin, konsultimin, trajnimin e punëmarrësve dhe përfaqësuesve të tyre dhe pjesëmarrjen e tyre në planifikimin dhe marrjen e masave për sigurinë dhe shëndetin gjatë punës.

Qëllimi i këtij ligji është vendosja e masave që do të nxisin përmirësimin e sigurisë dhe shëndetit gjatë punës.

Duke pasur parasysh se në kushte të caktuara një person mbi moshën 15 vjeç mund të marrë pjesë në procesin e punës, ky ligj zbatohet edhe për ata persona.

Dispozitat e këtij ligji zbatohen në të gjitha veprimtaritë e sektorit publik dhe privat, për të gjithë personat e siguruar nga dëmtimet në vendin e punës ose sëmundjet profesionale sipas rregulloreve për pensionin, aftësinë e kufizuar dhe sigurimin shëndetësor dhe për të gjithë personat e tjerë të përfshirë në proceset e punës.

Ligji përshëndet dhe sigurigjatë punës parashikon detyrimin e punëdhënësit për të informuar punëmarrësit dhe kryetarin e organizatës sindikale, pra përfaqësuesin sindikal të sindikatës, ose përfaqësuesin e punëmarrësit ku nuk ka sindikatë dhe përfaqësuesin e punëmarrësit për sigurinë dhe shëndetin në punë për çdo lloj rreziku për të gjitha vendet e punës, për masat e sigurisë të nevojshme për kontrollin e rreziqeve dhe eliminimin e pasojave të dëmshme, si dhe informacionin për punëmarrësit me përgjegjësi të veçanta për ndihmën e parë, mbrojtjen nga zjarri dhe evakuimin. Punëdhënësi gjithashtu duhet të informojë punëmarrësit me kontratë pune me afat të caktuar, **punëmarrësit e rinj, punëmarrësit** e moshuar në përputhje me ligjin e punësimit dhe ata me aftësi të reduktuar pune për rezultatet e vlerësimit të riskut dhe masat e marra nga punëdhënësi për të garantuar sigurinë dhe shëndetin e tyre në punë.

23 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 92/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15 dhe 30/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 18/20

MBROJTJA NGA DHUNA DHE KEQPËRDORIMI

LIGJI PËR DREJTËSINË E FËMIJËVE²⁴

Ky ligj rregullon trajtimin e fëmijëve në rrezik dhe fëmijëve autorë të akteve që parashikohen me ligj si vepra penale dhe vepra kundërvajtëse. Ligji rregullon kushtet dhe procedurat për zbatimin e masave për ndihmë, përkujdesje dhe mbrojtje të këtyre fëmijëve, si dhe për zbatimin e masave arsimore dhe alternative. Ligji zbatohet edhe për mënyrën se si ndëshkohen fëmijët dhe të rriturit më të rinj kur bëhet fjalë për vepra penale ose kundërvajtëse.

Parimet kryesore në esencë të drejtësisë për fëmijët janë:

Interesat më të mira: Në të gjitha veprimet ku fëmijët përfshihen ose preken drejtpërdrejt ose tërthorazi nga sistemi i drejtësisë, rëndësia parësore duhet t'i kushtohet interesit më të mirë të fëmijës. Kur ndërmerret ndonjë veprim, duhet të mendohet se si ky veprim do të ndikojë tek fëmija ose grupet e fëmijëve, në mënyrë që të merret parasysh se janë marrë parasysh interesat e tyre më të mira.

Mosdiskriminimi: Parimi i mosdiskriminimit do të thotë se asnjë dallim, kufizim, përjashtim ose preferencë nuk duhet t'i jepet asnjë fëmije në bazë të racës, ngjyrës së lëkurës, gjinisë, gjuhës, fesë, mendimit politik ose tjetër, origjinës kombëtare, etnike ose sociale, pasurisë, aftësisë së kufizuar, lindjes ose statusit tjetër.

E drejta për t'u dëgjuar: E drejta për t'u dëgjuar siguron që çdo fëmijë që është i aftë të formojë një pozicion mund të shprehet lirisht dhe plotësisht në lidhje me çdo çështje që mund t'i interesojë.

Mbrojtja: Parimi i mbrojtjes lidhet drejtpërdrejt me interesat e tij më të mira. Thekson nevojën për masa dhe mbrojtje shtesë për shkak të cenueshmërisë së

24 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 148/13 dhe në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 152/19 dhe 275/19

fëmijës dhe detyrimit për të siguruar këtë mbrojtje. Mbrojtja e mirëqenies së fëmijës nënkupton ofrimin e formimit profesional dhe arsimor, si dhe vendosjen e masave mbrojtëse për të kufizuar çdo gjë që mund të pengojë një zhvillim të tillë.

Qëllimi i Ligjit dhe zbatimi i tij ka për qëllim arritjen e interesave prioritare dhe mbrojtjen e fëmijëve. Kjo përfshin mbrojtjen nga aktivitetet kriminale, dhunë dhe çdo lloj kërcënimi për liritë dhe të drejtat e tyre, si dhe zhvillimin optimal të tyre. Ligji ka për qëllim mbrojtjen dhe mbështetjen e fëmijëve që janë autorë të veprimeve të konsideruara kriminale ose kundërvajtëse, si dhe socializimin, rritjen dhe riedukimin e tyre.

Në vijim do të jepet një pasqyrë e shkurtër e shprehjeve të këtij ligji që kanë këtë kuptim:

Fëmijë është çdo person deri në moshën 18 vjeç,

Fëmijë në rrezik nga 14 deri në 18 vjeç është çdo fëmijë, i cili në kohën e kryerjes së veprës së parashikuar me ligj si vepër penale për të cilën është caktuar një gjobë ose burgim deri në tre vjet ose një veprim i parashikuar me ligj si kundërvajtje ka mbushur moshën 14 vjeç dhe nuk ka mbushur moshën 18 vjeç,

Fëmijë në konflikt me ligjin nga 14 deri në 16 vjeç është çdo fëmijë, i cili në kohën e kryerjes së veprës penale të parashikuar me ligj, për të cilën është caktuar një dënim me burg më shumë se tre vjet, ka mbushur moshën 14 vjeç dhe nuk ka mbushur moshën 16 vjeç,

Fëmijë në konflikt me ligjin mbi moshën 16 vjeç është çdo fëmijë, i cili në kohën e kryerjes së veprës penale të parashikuar me ligj, për të cilën është caktuar një dënim me burgim më shumë se tre vjet, ka mbushur moshën 16 vjeç dhe nuk ka mbushur moshën 18 vjeç,

I rritur më i ri është person i cili, në kohën e dënimit për një akt të ligjit të parashikuar si krim, ka mbushur moshën 18 vjeç dhe nuk ka arritur moshën 21 vjeç.

Në rast të kryerjes së veprës penale, sanksionet ndaj fëmijëve përcaktohen nga mosha e tyre dhe natyra e veprimeve për të cilat ata akuzohen.

1. Për fëmijët e moshës 14 deri në 16 vjeç, nëse kryejnë vepra penale të konsideruara penale sipas ligjit, atyre mund t'u vendosen masa të jashtëzakonshme arsimore si sanksion. Kjo do të thotë se nuk do të

ndëshkohen, por do të zbatohen masa për të përmirësuar rritjen dhe kultivimin e tyre.

2. Për fëmijët e moshës 16 deri në 18 vjeç, nëse akuzohen për vepra penale, ndaj tyre mund të vendosen masa edukative si sanksion. Gjithashu, në varësi të kushteve dhe përjashtimeve të caktuara, mund t'u jepet një dënim ose një masë alternative.
3. Për fëmijët e moshës 16 deri në 18 vjeç, ekziston edhe një kusht i përgjithshëm, që do të thotë se ata mund të lirohen nga dënimi në kushte të caktuara të përcaktuara nga Kodi penal.

Këto masa dhe sanksione kanë për qëllim të marrin parasysh moshën dhe aftësitë e fëmijëve, si dhe të sigurojnë një ndikim të përshtatshëm dhe edukativ mbi ta, më parë në zbatimin e dënimeve më të repta.

Një fëmijë mbi moshën 16 vjeç mund t'i shqiptohen 4 lloje dënimesh:

1. Burg për fëmijët

- Burgu për fëmijë mund të shqiptohet vetëm si dënim kryesor. Dhe kjo shqiptohet për një fëmijë përgjegjës penalisht mbi moshën 16 vjeç, i cili ka kryer një veprim që është përcaktuar me ligj si një vepër penale për të cilën përcaktohet një dënim me burg prej pesë vjetësh ose një dënim më i rëndë, nëse vepra është kryer në rrethana veçanërisht rënduese dhe në një shkallë të lartë të përgjegjësisë penale të kryerësit dhe nuk do të justifikohet vendosja e një mase arsimore. Burgu për fëmijët nuk mund të jetë më i shkurtër se një dhe as më i gjatë se dhjetë vjet, dhe do të vendoset në moshën e plotë ose gjysmë viti.

2. Gjobë me para

- Gjoba mund të shqiptohet si dënim kryesor. Gjoba me para shqiptohet me gjoba ditore. Numri i gjobave ditore nuk mund të jetë më i vogël se një dhe as më i madh se 120 gjoba ditore. Gjoba e papaguar mund të zëvendësohet me masën e shërbimit në komunitet.

3. Ndalimi i drejtimit të mjetit motorik të një lloji ose kategorie të caktuar dhe

4. Dëbim i të huajit nga vendi.

Lidhur me masat alternative, të cilat jepen si zëvendësim për dënimin, fëmijës përgjegjës i veprës penale **mbi moshën 16 vjeç** për veprën e kryer që parashikohet me ligj si vepër penale mund t' i caktohen **3 masa alternative**:

- lirim me kusht me mbikëqyrje mbrojtëse,
- ndërprerja me kusht e zhvillimit të procedimit ndaj fëmijës dhe
- punë me dobi të përgjithshme.

Për një kundërvajtës i cili, si i rritur i ri, ka kryer një veprim të përcaktuar me ligj si vepër penale, dhe në kohën e vendimit nuk ka mbushur moshën 21 vjeç, gjykata mund të caktojë një masë të përshtatshme të mbikëqyrjes së shtuar ose masës administrative, nëse, duke pasur parasysh personalitetin e tij dhe rrethanat në të cilat është kryer vepra penale, mund të pritet që masa arsimore të arrijë edhe qëllimin që do të arrihej me caktimin e dënimit. Gjykata, në kushtet e parashikuara në këtë ligj, mund t'i caktojë masë sigurie edhe një të rrituri më të ri, të cilit i është caktuar masë edukimi. Masa e shqiptuar edukative mund të zgjasë deri në moshën 23 vjeçe të kryerësit.

KODI PENAL²⁵

Kodi penal nuk zbatohet për fëmijën, i cili në kohën e kryerjes së veprës penale nuk ka mbushur moshën katërmëdhjetë vjeç. Dispozitat e Kodit penal do të zbatohen për të miturit dhe të rriturit më të rinj për krimet e parashikuara me ligj ose me marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuara në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, përveç nëse parashikohet ndryshe me ligji.

Në kuptimin e shprehjeve të këtij Kodi, “viktimë e veprës penale” nënkupton çdo person që ka pësuar dëme, përfshirë dëmtime fizike ose mendore, vuajtje emocionale, humbje materiale ose shkelje ose rrezikim tjetër të lirisë dhe të drejtave të tij themelore si pasojë e një krimi, “**fëmijë si viktimë e një krimi**” nënkupton të mitur deri në moshën 18 vjeç, “**dhunë mbi fëmijë**”, dhe ndër të tjera përfshin: dhunën psikologjike, dhunën në internet, dhunën e bashkëmohatarëve, si dhe ndjekjen dhe monitorimin e fëmijës.

Kodi Penal parashikon vepër penale të veçantë: “**Dhunë ndaj fëmijës**”, ku përfshihet çdo person që ushtron dhunë fizike, psikologjike ose çdo lloj tjetër dhune ndaj fëmijës dhe që parashikohet të dënohet me gjobë ose me burgim nga gjashtë muaj deri në tre vjet. “

Kodi penal parashikon një vepër penale: “Diskriminim racor dhe diskriminim tjetër”: “Person i cili, në bazë të një ndryshimi në seks, racë, ngjyrë lëkure, gjini, që i përket një grupi të marginalizuar, etnie, gjuhe, shtetësie, origjine shoqërore, feje ose besimi, llojeve të tjera të besimeve, arsimimit, përkatësisë politike, statusit

25 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 41/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 dhe 248/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.36/23 dhe 188/23

personal ose shoqëror, paaftësisë mendore ose fizike, moshës, gjendjes familjare ose martesore, statusit të pasurisë, statusit shëndetësor ose çdo baze tjetër të parashikuar me ligj ose me një marrëveshje ndërkombëtare të ratifikuar, shkel të drejtat dhe liritë themelore të njeriut të njohura nga bashkësia ndërkombëtare, dënohet me burgim nga gjashtë muaj deri në pesë vjet”.

LIGJI PËR PARANDALIMIN DHE MBROJTJEN NGA DISKRIMINIMI²⁶

Ligji për parandalimin dhe mbrojtje nga diskriminimi rregullon parandalimin dhe ndalimin e diskriminimit, formave dhe llojeve të diskriminimit, procedurat për mbrojtjen nga diskriminimi, si dhe përbërjen dhe punën e Komisionit për Parandalim dhe Mbrojtje nga Diskriminimi.

Ky ligj u miratua fillimisht në vitin 2019 dhe më vonë një vendim i Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Maqedonisë së Veriut u shfuqizua, për t' u miratuar përsëri në tetor 2020, i cili e solli atë në përputhje me direktivat e Parlamentit Evropian dhe Këshillit të BE-së, por edhe me parimet e Konventave të Këshillit të Evropës dhe aktgjykimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut. Ky ligj ofron mbrojtjen më gjithëpërfshirëse të shtetasve nga diskriminimi, në përputhje me standardet ndërkombëtare për mbrojtjen nga diskriminimi.

Me LPMD ndalohet çdo diskriminim në bazë të racës, ngjyrës së lëkurës, origjinës, origjinës kombëtare ose etnike, gjinisë, orientimit seksual, identitetit gjinor, përkatësisë në një grup të marginalizuar, gjuhës, shtetësisë, origjinës sociale, arsimit, fesë ose besimit, besimit politik, besimit tjetër, aftësisë së kufizuar, moshës, statusit familjar ose martesor, statusit të pasurisë, statusit shëndetësor, pasurisë personale dhe statusit social ose çdo baze tjetër (në tekstin e mëtejshëm: baza diskriminuese).

Në mënyrë plotësuese diskriminimi përkufizohet si “çdo dallim, përjashtim, kufizim ose dhënie e primatit që bazohet në baza diskriminuese, duke bërë ose jo, duke pasur si objekt ose pasojë parandalimin, kufizimin, njohjen, gëzimin ose ushtrimin e të drejtave dhe lirive të një personi ose grupi të caktuar në mënyrë të barabartë me të tjerët. Kjo mbulon të gjitha format e diskriminimit, duke përfshirë paaftësimin e përshtatjes së duhur dhe paaftësimin e qasjes dhe disponueshmërisë së infrastrukturës, mallrave dhe shërbimeve.

26 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 258/20

Risitë dhe dispozitat kryesore në këtë ligj, të cilat nuk janë parashikuar në vendimin e mëparshëm ligjor, janë përfshirja e qartë e orientimit seksual dhe identitetit gjinor si bazë për diskriminim.

Me këtë ligj, përcaktohen më mirë llojet e diskriminimit, domethënë, përveç mbulimit të disa llojeve të diskriminimit, siç janë: ngacmimi, viktimizimi, segregacioni, ekzistojnë edhe forma më të rënda të diskriminimit, siç është diskriminimi i shumëfishtë dhe ndërsektorial.

Ligji gjithashtu përmban dispozita në lidhje me strukturën dhe funksionimin e Komisionit për Mbrojtje nga Diskriminimi, shpjegon procedurën për mbrojtjen nga diskriminimi, si dhe përcakton dispozita penale në rast të shkeljes së ligjit. Komisioni për Parandalim dhe Mbrojtje nga Diskriminimi është një organ i pavarur, i cili kryen punën e tij në përputhje me standardet evropiane për pavarësinë dhe ekspertizën dhe është një nga mekanizmat bazë në dispozicion të qytetarëve për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi. Barra e provës bie mbi autorin e diskriminimit. Shtetasit që fillojnë procedurat gjyqësore në një rast diskriminimi përjashtohen nga shpenzimet gjyqësore administrative. Është për lëndatë, që me këtë ligj që për herë të parë është instaluar mundësia e një padie me interes publik, *actio popularis*, e cila është një padi e përbashkët nga organizata dhe shoqata të ndryshme, të cilat vlerësojnë, përkatësisht, se mund të bëjnë të mundur që është kryer diskriminim ndaj (një grupi) shtetasish dhe se është në interes të publikut mbrojtja e të drejtave të këtij grupi njerëzish.

LIGJI PËR PARANDALIM DHE MBROJTJE NGA DHUNA MBI GRATË DHE DHUNA FAMILJARE²⁷

Ligji për parandalim dhe mbrojtje nga dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje rregullon veprimin e institucioneve me kujdesin e duhur në marrjen e masave për parandalimin e dhunës me bazë gjinore ndaj grave dhe dhunës në familje, veprimin e institucioneve për mbrojtjen e grave nga dhuna me bazë gjinore dhe dhuna në familje, koordinimin e ndërsjellë të institucioneve dhe organizatave, shërbimet për mbrojtjen e viktimave dhe mbledhjen e të dhënave për dhunën me bazë gjinore ndaj grave dhe dhunën në familje.

Ky ligj parashikon gjithashtu masa për mbrojtjen dhe mënyrën e veprimit të institucioneve kur fëmijët/të rinjtë paraqiten si viktimë të drejtpërdrejta

²⁷ Gazeta Zyrtare e RM, nr. 24/21

ose të tërthorta të dhunës në familje dhe dhunës me bazë gjinore ndaj grave. Megjithëse ndoshta leximi i ligjit jep përshtypjen se i referohet kryesisht grave, ky ligj i referohet dhunës ndaj bashkëshortit (bashkëshortit ose bashkëshortes), prindërve ose fëmijëve ose personave të tjerë që jetojnë në një bashkim martesor ose jashtëmartesor ose familje të përbashkët, si dhe ndaj një bashkëshorti aktual ose ish-bashkëshorti ose partneri jashtëmartesor ose personat që kanë një fëmijë të përbashkët ose janë në marrëdhënie të ngushta personale, pavarësisht nëse dhunuesi ndan ose ka ndarë të njëjtën vendbanim me viktimën apo jo. Gjithashtu, edhe pse fjala gratë mbizotëron në këtë ligj, vajzat nën moshën 18 vjeç janë gjithashtu të përfshira në ligj. Në përmbledhje, ky ligj iu referohet edhe të rinjve, duke qenë se në përputhje me Ligjin për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve, termi të rinj nënkupton çdo person të moshës 15 deri në 29 vjeç.

Prioriteti i ligjit është të sigurojë një procedurë të shpejtë dhe efikase për mbrojtjen e viktimave, riintegrimin e tyre në shoqëri, si dhe të sigurojë parandalimin në drejtim të çrënjësjes dhe zvogëlimit të dhunës. Ligji rregullon veprimin e institucioneve, me kujdesin e duhur në mbrojtjen e grave nga të gjitha format e dhunës me bazë gjinore dhe viktimat e dhunës në familje, koordinimin e ndërsjellë të institucioneve sepse kjo çështje duhet të trajtohet në mënyrë shumë sektoriale nga disa institucione kompetente në nivel kombëtar dhe lokal. Ligji gjithashtu rregullon shërbimet e mbrojtjes së viktimave, domethënë qendrat e strehimit dhe format e tjera të ndihmës dhe kujdesit për viktimat. Ligji parashikon gjithashtu masa parandaluese. Ky ligj gjithashtu rregullon krijimin e një modeli të unifikuar për mbledhjen e të dhënave, trajtimin e shpejtë dhe efikas të gjykatave dhe qendrave të punës sociale, si dhe të drejtën e padisë para gjykatave civile nga viktimat e dhunës me bazë gjinore, për përcaktimin e përgjegjësisë për mosveprim me kujdesin e duhur nga institucionet kompetente.

AKTE NËNLIGJORE:

1. VENDIMI PËR FORMIMIN E NJË ORGANI KËSHILLIMOR KOMBËTAR PËR POLITIKAT RINORE,²⁸ miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në seancën e mbajtur më 6 korrik 2021.

28 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 158/2021

Me këtë vendim formohet Trupi Kombëtar Këshillimor për Politikat Rinore, si një organ bashkëpunimi midis përfaqësuesve të të rinjve dhe përfaqësuesve të organeve të administratës shtetërore, i cili ka një rol këshillues dhe mbikëqyrës në zbatimin e politikave rinore dhe aktiviteteve rinore.

Organi këshillimor kombëtar përbëhet nga:

1. Një përfaqësues nga organet e administratës shtetërore, nga:

- Agjencia për Rini dhe Sport;
- Ministria e Punës dhe Politikës Sociale;
- Ministria e Arsimit dhe Shkencës;
- Ministria e Drejtësisë;
- Ministria e Kulturës;
- Ministria e Financave;
- Ministria e Shëndetësisë;
- Ministria e Vetëqeverisjes Lokale;

2. Nëntë përfaqësues të rinj, njëri prej të cilëve është kryetar.

2. PROGRAMI PËR MBËSHTETJEN FINANCIARE TË PROJEKTEVE NË FUSHËN E TË RINJVE TË ORGANIZATAVE RINORE, ORGANIZATAVE PËR TË RINJTË DHE ORGANIZATAVE OMBRELLË RINORE PËR VITIN 2023 të²⁹ miratuara nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në seancën e mbajtur më 1 shkurt 2023.

Ky program përcakton qëllimin e fondeve të parashikuara në Buxhetin e Republikës së Maqedonisë së Veriut të ARS-së për vitin 2023, Seksioni 161.01, Programi 3, Nënprogrami 30-të rinj, pika 463- transferimi në organizatat joqeveritare, 463110 – transferimi në shoqata dhe fondacione, të destinuara për mbështetje financiare të projekteve në fushën e organizatave rinore, organizatave për të rinjtë, organizatat rinore ombrellë, në shumën totale prej 5.600.000,00 denarë.

Mjetet nga pika 1 e këtij programi do të përdoren për mbështetjen financiare të projekteve në fushën e organizatave rinore, organizatave për të rinjtë, organizata ombrellë rinore, grante në vlerë jo më shumë se 300,000.00 denarë, për programe (projekte) në objektivat prioritare të mëposhtme:

- rritja e angazhimit të të rinjve në nivel lokal,
- rritja e pjesëmarrjes së të rinjve nga zonat rurale,

- njohja e punës së të rinjve, si një mjet kryesor për mbështetjen e zhvillimit pozitiv personal dhe shoqëror të të rinjve,
- disponueshmëria dhe transparenca e informacionit me interes për të rinjtë për realizimin e nevojave të tyre,
- zvogëlimin e dhunës mes bashkëmoshatarëve dhe dhunës me bazë gjinore, promovimin e barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit,
- krijimin e zgjidhjeve inovative për uljen e papunësisë së të rinjve dhe nxitjen e masave të vetëpunësimit dhe sipërmarrjes,
- krijimin e partneriteteve për nxitjen dhe promovimin e arsimit joformal tek të rinjtë,
- promovimi dhe njohja e të drejtave të të rinjve (të rinjtë si mbajtës aktivë të të drejtave të njeriut) dhe
- rritje e qasjes në informacion dhe mundësi për të rinjtë.

Për zbatimin e këtij programi kujdeset ARS – Sektori i të rinjve.

3. PROGRAMI PËR ZHVILLIMIN E SPORTIT DHE TË RINJVE PËR VITIN 2023 i³⁰ miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në seancën e mbajtur më 1 shkurt 2023.

Mjetet e planifikuara në këtë program do të zbatojnë aktivitete prioritare që arrijnë interesin publik të vendit të përcaktuara me Ligjin për sport, ku angazhimi është ruajtja e sistemit kombëtar të garave dhe pjesëmarrja e ekipeve kombëtare dhe atletëve individualë në garat ndërkombëtare, mbajtja e garave dhe ngjarjeve sportive ndërkombëtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut, mbështetja shkencore për sportin dhe zbatimin i projekteve në fushën e sportit.

4. RREGULLORE PËR KËRKESAT MINIMALE PËR SIGURI DHE SHËNDET GJATË PUNËS TË PUNËTORËVE TË RINJ,³¹ miratuar nga Ministri i Punës dhe Politikës Sociale më 28 shtator 2012.

Me këtë rregullore përcaktohen kërkesat minimale për sigurinë dhe shëndetin gjatë punës të punëtorëve nën moshën tetëmbëdhjetë vjeç.

30 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 27/2023

31 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Nr.127/2012

5. VENDIM PËR ÇAKTIMIN E DITËS PËR VEPRIM MJEDISOR TË TË RINJVE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË,³² miratuar nga Qeveria e Republikës SË Maqedonisë SË Veriut në seancën e mbajtur më 24 korrik 2001.

Aksioni mjedisor “Të rinjtë për një mjedis të shëndetshëm” organizohet nga të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, në bashkëpunim me organet kompetente të administratës shtetërore, institucionet profesionale, ndërmarrjet publike, njësitë e vetëqeverisjes lokale, organizatat mjedisore dhe shoqatat e qytetarëve. Aksioni është tradicional dhe do të kryhet përgjithmonë në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

Dita e Aksionit është 21 marsi - dita e pranverës. Aksioni fillon me festime dhe aktivitete programore të përshtatshme më 21 mars dhe zbatohet vazhdimisht gjatë gjithë vitit.

6. RREGULLORE PËR MËNYRËN E KATEGORIZIMIT TË FILMAVE, PËR FORMAT E SHFAQJES AKUSTIKE dhe VIZUALE TË KATEGORISË SË FILMAVE dhe për PERIUDHAT KOHORE NË TË CILAT mund TË SHFAQEN FILMAT QË MUND TË NDIKOJNË NEGATIVISHT NË ZHVILLIMIN FIZIK, PSIKOLOGJIK dhe MORAL TË FËMIJËVE dhe TË RINJVE,³³ miratuar nga Ministria e Kulturës më 6 shkurt 2014.

Me këtë Rregullore përshkruhet mënyra e kategorizimit të filmave, format e shfaqjes akustike dhe vizuale të kategorisë së filmave dhe periudhat kohore në të cilat mund të shfaqen filmat që mund të ndikojnë negativisht në zhvillimin fizik, psikologjik dhe moral të fëmijëve dhe të rinjve.

7. RREGULLORE PËR KRITERET E PËRÇAKTIMIT TË TRAJNERIT TË LARTË për PUNË NË AKADEMINË SPORTIVE PËR TALENTET E RINJ DHE SPORTIST AKTIV³⁴, miratuar nga Agjencia për Rini dhe Sport më 1 dhjetor 2016.

Me këtë Rregullore përshkruan më nga afër kriteret për përcaktimin e një trajneri të lartë për punë në një akademi sportive për talentet e reja dhe një atlet të lartë aktiv për përgatitjen dhe pjesëmarrjen në garat ndërkombëtare, i cili mund të përdorë fondet e fituara nga tarifat sportive në përputhje me Ligjin për lojërat e fatit dhe lojërat argëtuese.

32 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 58/2001

33 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Nr.38/2014

34 Gazeta Zyrtare e RM, nr. 215/2016

8. VENDIM PËR ZBATIMIN E PARAKOHSHËM TË MARRËVESHJES NËDËRMJET BASHKIMIT EVROPIAN DHE REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT PËR PJESËMARRJEN E REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT NË ERASMUS+, PROGRAMI I UNIONIT PËR ARSIM, TRAJNIM, RINI DHE SPORT³⁵ miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë SË Veriut në seancën e mbajtur më 14 dhjetor 2021.

Miratohet zbatimi i hershëm i Marrëveshjes midis Bashkimit Evropian dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut për pjesëmarrjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut në Erasmus+, Programi i Bashkimit për Arsim, Trajnim, Rini dhe Sport. Marrëveshja u nënshkrua më 12 dhjetor 2021 dhe aplikimi i hershëm do të fillojë më 1 janar 2021.

9. PROGRAMI PËR SHPËRNDARJEN E FONDEVE NGA LOJËRAT E FATIT DHE LOJËRAT ARGËTUESE PËR VITIN 2023 PËR FINANCIMIN E FEDERATAVE KOMBËTARE TË SPORTEVE DHE PROJEKTEVE TË AGJENCISË PËR RININË DHE SPORTET PËR PROMOVIMIN E SPORTIT NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT,³⁶ miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në seancën e mbajtur më 1 shkurt 2023.

Me këtë program, ARS do të marrë pjesë në zbatimin e prioriteteve që dalin nga Programi i Punës i Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut për vitin 2023. Mjetet do të drejtohen për zbatimin e programeve prioritare që arrijnë interesin publik të vendit të përcaktuara në Ligjin për Sportin, me qëllim ruajtjen dhe modernizimin e sistemit kombëtar të garave, mbështetjen e federatave kombëtare të sportit dhe zbatimin e projekteve të ARS.

10. PROGRAMI PËR DËMSPËRBLIMIN E NJË FËMIJE QË ËSHTË VIKTIMË OSE ËSHTË DËMTUAR NGA NJË VEPËRIM I CILI PARASHIKOHET NGA LIGJI SI VEPËR PENALE E DHUNËS DHE E AKTEVE TË TJERA TË DHUNËS INDIVIDUALE OSE GRUPORE PËR VITIN 2023³⁷ miratuar nga Ministria E drejtësisë më 8 qershor 2023.

Ky program siguron mjete për kompensimin e një fëmije që është viktimë ose dëmtohet nga një akt që parashikohet nga ligji si vepër penale e dhunës dhe akte të tjera të dhunës individuale ose në grup, për vitin 2023.

35 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 296/2021

36 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Nr.28/2023

37 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 122/2023

Mjetet nga Pjesa I e këtij programi përdoren për të kompensuar një fëmijë që është viktimë ose dëmtohet nga një veprim që parashikohet me ligj si vepër penale e dhunës dhe akte të tjera të dhunës individuale ose në grup, në përputhje me parashikimet e Ligjit për drejtësinë për fëmijët.

Për zbatimin e këtij programi, nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë së Veriut janë miratuar 3.000.000,00 denarë.

11. RREGULLORE PËR KUSHTET, KRITERET DHE MËNYRËN E USHTRIMIT TË TË DREJTAVE TË MBROJTJES SË FËMIJËVE,³⁸ miratuar nga Ministria e Punës dhe Politikës Sociale më 19 prill 2013.

Me këtë rregullore përcaktohen kushtet, kriteret dhe mënyrën më të afërt të ushtrimit të të drejtave për mbrojtjen e fëmijëve, siç janë: shtesa për fëmijë, shtesa e veçantë, shtesa e njëhershme në para për një të porsalindur dhe shtesa prindërore për një fëmijë.

12. PROGRAMI I ZHVILLIMIT TË AKTIVITETIT PËR MBROJTJEN E FËMIJËVE PËR VITIN 2023 I MIRATUAR NGA QEVERIA e RVM³⁹ në seancën e mbajtur më 28 dhjetor 2022.

Ky program rregullon përdorimin e mjeteve për mbrojtjen e fëmijëve si një sistem masash dhe aktivitete të organizuara të shtetit për kujdesin dhe mbrojtjen e fëmijëve në përputhje me Ligjin për mbrojtjen e fëmijëve dhe aktet nënligjore.

Zhvillimi i veprimtarisë për mbrojtjen e fëmijëve përcaktohet nga ky program i cili është në funksion të zbatimit dhe përmirësimit të sistemit të mbrojtjes së fëmijëve.

Zbatimi i këtij programi është në përputhje me programet e përcaktuara me Ligjin për ekzekutimin e buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut për vitin 2023, si dhe në bazë të dispozitave në Ligjin për ekzekutimin e buxhetit të Republikës së Maqedonisë së Veriut për vitin 2023 në fushën e tarifave për mbrojtjen e fëmijëve.

38 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.62/2013

39 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 287/2022

13. RREGULLORE PËR MËNYRËN E USHTRIMIT TË TË DREJTËS SË STREHIMIT PËR PERSONIN, I CILI DERI NË MOSHËN 18 VJEÇ, KA STATUSIN E FËMIJËS PA PRINDËR DHE KUJDES PRINDËROR, PËRKATËSISHT PAS PËRFUNDIMIT TË KUJDESTARISË, DHE DERI NË MOSHËN 26 VJEÇ, FORMULARIN E APLIKIMIT DHE DOKUMENTACIONIN E NEVOJSHËM,⁴⁰ miratuar nga Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, më datë 28 maj 2019.

Kjo rregullore përcakton mënyrën e ushtrimit të së drejtës së strehimit për një person, i cili deri në moshën 18 vjeç ka pasur statusin e fëmijës pa prindër dhe pa përkujdesje prindërore, pra pas përfundimit të kujdestarisë, dhe deri në moshën 26 vjeç, formular për kërkesë dhe dokumentacionin e nevojshëm.

14. RREGULLORE E AGJENCISË PËR RINI DHE SPORTET PËR PËRCAKTIMIN E KRITEREVE DHE PËRCAKTIMIN E FONDEVE PËR MBËSHTETJEN E PROJEKTEVE NGA FUSHA E TË RINJVE⁴¹ miratuar nga Agjencia për Rini dhe Sport nr. 01-2683/1 datë 06.11.2018.

Me këtë rregullore përcaktohen subjektet të cilave mund t'u ndahen fonde për të mbështetur projekte në fushën e rinisë, si dhe procedurën dhe kriteret për shpërndarjen e fondeve për të mbështetur projekte në fushën e rinisë, në lidhje me zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Rininë, si dhe programin rinor të ARS-së, si përcaktime strategjike dhe vizion të institucionit.

14a. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLAVE TË AGJENCISË PËR RINI DHE SPORT PËR PËRCAKTIMIN E POZICIONIT DHE PËRCAKTIMIN E KRITEREVE PËR NDARJEN E MJETEVE PËR MBËSHTETJEN E PROJEKTEVE NGA FUSHA E TË RINJVE⁴² nr. 01-2683/1 datë 06.11.2018, miratuar më 05.11.2019.

14b. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLAVE TË AGJENCISË PËR RINI DHE SPORT PËR PËRCAKTIMIN E PROCEDURËS DHE KRITEREVE PËR NDARJEN E FONDEVE PËR MBËSHTETJEN E PROJEKTEVE NGA FUSHA E TË RINJVE⁴³ nr. 01-2683/1 datë 06.11.2018, miratuar më 29.01.2019.

40 Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.109/2019

41 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite.pdf>

42 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite-3.pdf>

43 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladi-1.pdf>

14v. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLAVE TË AGJENCISË PËR RINI DHE SPORT PËR PËRCAKTIMIN E POZICIONIT DHE PËRCAKTIMIN E KRITEREVE PËR NDARJEN E MJETEVE PËR MBËSHTETJEN E PROJEKTEVE NGA FUSHA E TË RINJVE ⁴⁴ nr. 01-2683/1 datë 06.11.2018, miratuar më 05.02.2020.

14g. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLAVE TË AGJENCISË PËR RINI DHE SPORT PËR PËRCAKTIMIN E PROCEDURËS DHE KRITEREVE PËR NDARJEN E FONDEVE PËR MBËSHTETJEN E PROJEKTEVE NGA FUSHA E TË RINJVE ⁴⁵ nr. 01-2683/1 datë 06.11.2018 miratuar në vitin 2021.

15. RREGULLORE PËR STANDARDET E CILËSISË PËR QENDRAT RINORE ⁴⁶ miratuar nga ARS më 07.04.2021.

16. RREGULLORE PËR PËRCAKTIMIN E PROCEDURËS DHE PËRCAKTIMIN E KRITEREVE PËR NDARJEN E SHPËRBLIMEVE PËR TË RINJTË E TALENTUAR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË ⁴⁷ miratuar nga ARS nr. 01-1612/1 datë 03.08.2018

16a. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLORES PËR PËRCAKTIMIN E PROCEDURËS DHE PËRCAKTIMIN E KRITEREVE PËR NDARJEN E SHPËRBLIMEVE PËR TË RINJTË E TALENTUAR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË ⁴⁸ nr. 01-1612/1 datë 03.08.2018 miratuar më 15.08.2019.

16b. RREGULLORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E RREGULLORES PËR PËRCAKTIMIN E PROCEDURËS DHE PËRCAKTIMIN E KRITEREVE PËR NDARJEN E SHPËRBLIMEVE PËR TË RINJTË E

44 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite-2.pdf>

45 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-izmena-na-pravilnikot-za-poddrshka-na-proekti-od-oblasta-na-mladite.pdf>

46 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-standardi-za-mladinski-centri-so-propratni-dokumento-compressed-1-compressed.pdf>

47 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-mladi-talentirani-lica-za-29.05.2018.pdf>

48 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-mladi-talentirani-lica-1.pdf>

TALENTUAR NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË ⁴⁹ nr. 01-1612/1 datë
03.08.2018 miratuar më 25.02.2021.

DOKUMENTE STRATEGJIKE

STRATEGJIA KOMBËTARE PËR TË RINJTË 2023-2027 e miratuar nga Qeveria e Republikës⁵⁰ së Maqedonisë së Veriut nëseancën e mbajtur më 26 shtator 2023.

SKR 2023-2027 është një dokument strategjik që përcakton qëllimet dhe prioritetet afatmesme për zhvillimin e politikave rinore dhe promovimin e interesave të të rinjve me Republikën e Maqedonisë së Veriut. Imperativi kryesor i strategjisë është përmirësimi i pozitës së të rinjve në shoqëri duke vendosur parimet themelore të veprimit dhe qëllimet dhe masat që ofrojnë një kornizë reformuese kryesisht për institucionet, por edhe aktorët e tjerë në aftësimin e të rinjve për të ushtruar të drejtat, nevojat dhe interesat e tyre.

ARS është bartësi kryesor i procesit të përgatitjes së SKR 2023-2027. Strategjia pasqyron qëndrimet dhe prioritetet e të rinjve për të tashmen dhe të ardhmen e vendit dhe bazohet në vendosmërinë strategjike të Qeverisë për të punuar me dhe për të rinjtë, duke u përpjekur të sigurojë kushte në të cilat të rinjtë do të arrijnë potencialin e tyre të plotë. SKR është një dokument strategjik që rrjedh nga detyrimet e përcaktuara nga LPRPR dhe është një mekanizëm kryesor për promovimin e politikave rinore dhe njohjen e nevojave të të rinjve në vend.

SKR 2023-2027, së bashku me planin e veprimit që është pjesë integrale e strategjisë, miratohet nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe i referohet një periudhe pesëvjeçare (2023-2027). Qëllimet dhe masat e përcaktuara krijohen nga të rinjtë dhe institucionet që nxisin marrëdhënie partneriteti, në një mënyrë që përpiqet të sigurojë realizueshmërinë e tyre në periudhën e caktuar kohore, duke pranuar se nevojat e të rinjve janë dinamike dhe të ndryshueshme.

49 <https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-mla-di-talentirani-lica-2.pdf>

50 Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 204/2023

SKR 2023-2027 mbulon tetë fusha prioritare: pjesëmarrja e të rinjve, informacioni për të rinjtë, puna rinore, arsimi, kultura, shëndetësia, sipërmarrja dhe mbështetja para punësimit dhe siguria (dhuna).

Ligji për shtesë rinore u miratua në seancën qeveritare të mbajtur më 22 janar 2020. Qëllimi i ndihmës për të rinjtë është të stimulojë të rinjtë të regjistrohen në shkollat e mesme profesionale dhe të inkurajojë punësimin në prodhim ose mbështetjen për të rinjtë e punësuar në zonat e prodhimit. Shtesa për të rinjtë është krijuar jo vetëm për të rritur punësimin e të rinjve, por edhe për të mundësuar punë me pagë më të mirë për të rinjtë. Masa e pagesës për të rinjtë mund të përdoret nga të rinjtë deri në 23 vjeç me të paktën arsim të mesëm. Shtesë për të rinjtë, si ndihmë shtesë financiare në shumën prej 3,000.00 denarë në muaj, mund të përdoret nga një i ri i cili është i siguruar dhe i punësuar në një pozicion pune me një aktivitet kryesisht produktiv ose i vetëpunësuar me një aktivitet kryesisht produktiv.

PËRFUNDIM

Në këtë analizë, u morën parasysh ato ligje dhe akte nënligjore që ne menduam se preknin drejtpërdrejt dhe tërthorazi më shumë të rinjtë. Në këtë kuptim, dëshirojmë të theksojmë se ka ligje të tjera që në një farë mënyre zbatohen për të rinjtë, dhe veçanërisht duke marrë parasysh se nën termin të rinjtë janë të mbuluar të gjithë personat nga 15 deri në 29 vjeç, që është një kategori e gjerë.

Pas përgatitjes së analizës, mund të konkludojmë me siguri se në Republikën e Maqedonisë së Veriut ka një numër të mjaftueshëm rregullash që rregullojnë këtë çështje, por problemi lind në zbatimin e tyre të qëndrueshëm. Së pari, do t'i referoheshim Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve, i cili u miratua më 14 janar 2020. Por edhe pas tre vitesh nga miratimi, nuk zbatohet plotësisht dhe në kohë. Pra, megjithëse ligji parashikon krijimin e një Asambleje kombëtare për të rinjtë, ajo mbeti vetëm fjalë boshe në letër ose vetëm një normë e përgjithshme. Formimi i këtij organi, megjithatë, ka pasojë në formimin e organeve të tjera, siç është Trupi Këshillimor Kombëtar, anëtarët e të cilit duhet të propozohen nga Asambleja Kombëtare e të rinjve. Ekziston gjithashtu një numër i vogël i këshillave lokale rinore të krijuara si një formë e organizimit të të rinjve në komuna. Ekziston edhe një numër i vogël i komunave që kanë miratuar strategji lokale për të rinjtë.

Shumë ligje janë hartuar për të mbrojtur mirëqenien dhe të drejtat e të rinjve, duke njohur cenueshmërinë e tyre dhe nevojën për mbikëqyrje dhe mentorim nga të rriturit.

Pavarësisht mbrojtjes ligjore, të rinjtë përballen me sfida dhe boshllëqe në sistemin juridik. Këto përfshijnë qasjen në arsim cilësor, kujdes shëndetësor dhe strehim. Ligjet dhe praktikat diskriminuese mund t'i përkeqësojnë këto çështje. Ligjet që prekin të rinjtë shpesh neglizhojnë zërin dhe perspektivat e tyre. Inkurajimi i angazhimit të të rinjve në proceset e hartimit të politikave dhe ligjeve mund të çojë në korniza ligjore më të barabarta dhe efektive.

Sfida të reja për të rinjtë janë prezantuar edhe me rritjen e epokës digjitale. Privatësia, ngacmimi kibernetik dhe çështjet e sigurisë në internet kërkojnë dispozita ligjore të përditësuara për të adresuar këto sfida në zhvillim. Ligjet duhet të përshtaten me normat shoqërore në zhvillim dhe ndryshimet kulturore. Çështje të tilla si identiteti gjinor, orientimi seksual dhe ndërgjegjësimi për shëndetin mendor kanë nxitur ndryshime në ligjet që lidhen me diskriminimin dhe qasjen në kujdesin shëndetësor për të rinjtë.

Të rinjtë kanë nevojë për edukim dhe ndërgjegjësim për të drejtat dhe detyrimet e tyre ligjore. Programet për edukim ligjor mund t'i inkurajojnë të rinjtë të lëvizin nëpër sistemin ligjor dhe të avokojnë për të drejtat e tyre.

REKOMANDIME

- Zbatimi i plotë, i qëndrueshëm dhe në kohë i ligjeve dhe akteve nën-ligjore, duke iu referuar në mënyrë të veçantë Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikave të rinjve, përmes formimit të organeve të parashikuara në ligj, si dhe miratimit të Strategjive lokale për të rinjtë nga të gjitha komunat në Republikën e Maqedonisë së Veriut.
- Programe për ndërgjegjësim më të madh të të rinjve për të drejtat dhe detyrimet e tyre ligjore.
- Kuadri ligjor duhet të marrë parasysh kryqëzimin e të rinjve, duke pranuar se ata mund të përballen me forma të shumta diskriminimi. Këshillohet të zhvillohen dhe të promovohen programe për edukim ligjor që synojnë të rinjtë për t'i fuqizuar me njohuri për të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre.

- Për më tepër, duhet të zbatohen politika dhe iniciativa që sigurojnë qasje të barabartë në arsim cilësor, pavarësisht nga statusi socio-ekonomik, etnia ose vendndodhja gjeografike. Të rinjtë të angazhohen në zhvillimin dhe rishikimin e ligjeve dhe politikave të lidhura me të rinjtë. Krijimi i organeve ose forumeve këshilluese për të rinjtë për të forcuar zërin e tyre.
- Promovimi i programeve për edukim digjital dhe online siguri në internet janë të nevojshme për të edukuar të rinjtë në lidhje me përdorimin e përgjegjshëm të internetit, privatësinë në internet dhe qytetarinë digjitale.
- Përmirësimi i ligjeve kundër diskriminimit për t'iu përgjigjur inter-sektorialitetit dhe për të mbrojtur të drejtat e të rinjve që i përkasin komuniteteve të marginalizuara, si dhe për të përmirësuar qasjen në shërbimet shëndetësore të favorshme për të rinjtë, duke përfshirë mbështetjen për shëndetin mendor, shëndetin seksual dhe riprodhues dhe trajtimin e varësisë.
- Duhet të ndërmerret një reformë gjithëpërfshirëse e sistemit të drejtësisë për të miturit, me fokus në programet për ridedikim, rehabilitim dhe alternativave për burgim për shkelësit e rinj. Sistemi duhet t'i japë përparësi rehabilitimit dhe riintegrimin të tyre në shoqëri.
- Zbatimi i programeve për mbështetje sociale është i nevojshëm për të adresuar sfidat socio-ekonomike me të cilat përballen të rinjtë, duke përfshirë strehimin, mundësitë e punësimit dhe programet për edukim financiar.

Në përfundim, analiza e ligjeve për të rinjtë thekson nevojën për një qasje holistike dhe evolucionare për të adresuar sfidat dhe mundësitë me të cilat përballen të rinjtë. Këto rekomandime synojnë të krijojnë një kornizë ligjore më të drejtë dhe gjithëpërfshirëse që nxit mirëqenien, zhvillimin dhe pjesëmarrjen aktive të të rinjve në shoqëri.

LITERATURA E PËRDORUR:

Ligji për pjesëmarrje rinore dhe politika rinore (Gazeta zyrtare e RMV, nr. 10/20 datë 16.01.2020)

Ligji për sport (Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 29/02, 66/04, 81/08, 18/11, 51/11, 64/12, 148/13, 187/13, 42/14, 138/14, 177/14, 72/15,

153/15, 6/16, 55/16, 61/16, 106/16, 190/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 98/19 dhe 244/19 date 26.11.2019)

Ligji për kulturën (Gazeta Zyrtare e RMV nr. 31/98, 49/03, 82/05, 24/07, 116/10, 47/11, 51/11, 136/12, 23/13, 187/13, 44/14, 61/15, 154/15, 39/16, 11/18 dhe 11/18)

Ligji për lojërat e fatit dhe lojërat argëtuese (Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.24/2011, datë 19.06.2018, datë 25.02.2011)

Kodi Zgjedhor, (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 40/06, 136/08, 148/08, 155/08, 163/08, 44/11, 51/11, 142/12, 31/13, 34/13, 14/14, 30/14, 196/15, 35/16, 97/16, 99/16, 136/16, 142/16, 67/17, 125/17, 35/18, 99/18, 140/18, 208/18, 27/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 98/19, 42/20, 74/21 dhe 215/21)

Ligji për shoqatat dhe fondacionet (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 52/10, 135/11 dhe 55/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 239/22)

Ligji për veprimtarinë filmike (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 82/13, 18/14, 44/14, 129/15, 152/15, 39/16 dhe 11/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 275/19)

Ligji për arsimin e mesëm (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 41/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 dhe 248/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Nr.36/23 dhe 188/23)

Ligji për arsimin e lartë (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 82/18 dhe në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 178/21)

Ligji për standardin e studentëve (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 52/05, 117/08, 17/11, 135/11, 15/13, 41/14, 146/15, 30/16, 64/18, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 248/20 dhe 302/20)

Ligji për standardin e studentëve (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 15/13, 30/13, 120/13, 41/14, 146/15, 30/16, 178/16, 64/18, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 124/19, 248/20 dhe 302/20).

Ligji për shtesën për të rinjtë (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Nr.65/23 e 23.03.2023)

Ligji për mbrojtje sociale (Gazeta Zyrtare e RMV-së nr. 104/19, 146/19, 275/19, 302/20, 311/20, 163/21, 294/21, 99/22, 236/22 dhe 65/23)

Ligji për mbrojtje shëndetësore (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 20/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22, 236/22 dhe 199/23)

Ligji për familjen (Gazeta Zyrtare nr. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15 dhe 150/15 dhe Gazeta Zyrtare e RMV, nr. 53/21 dhe 199/23)

Ligji për mbrojtjen e fëmijëve (Gazeta Zyrtare e RM nr. 23/13, 12/14, 44/14, 144/14, 10/15, 25/15, 150/15, 192/15, 27/16, 163/17, 21/18, 198/18 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 104/19, 146/19, 275/19, 311/20, 294/21, 150/22 dhe 236/22)

Ligji për mbështetjen e të rinjve në blerjen e instrumenteve muzikore (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr 113/2018, datë 19.06.2018)

Ligji për ndihmë juridike falas (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 101/19)

Ligji për mbrojtjen e të dhënave personale (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 42/20 dhe 294/21)

Ligji për shërbime mediatike audio dhe audiovizuale, Gazeta Zyrtare e RM, nr. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 dhe 27/19 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 42/20, 77/21 dhe 154/23)

Ligji për marrëdhëniet e punës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 120/18 dhe "Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut" nr. 110/19, 267/20, 151/21, 288/21 dhe 111/23)

Ligji për vullnetarizmin (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 85/07, 161/08, 147/15 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 124/19 dhe 103/21)

Ligji për siguri dhe shëndet gjatë punës (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë nr. 92/07, 136/11, 23/13, 25/13, 137/13 164/13, 158/14, 15/15, 129/15, 192/15 dhe 30/16 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut nr. 18/20)

Ligji për drejtësinë e fëmijëve (Gazeta Zyrtare e RM nr. 148/13 dhe në Gazetën Zyrtare të Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 152/19 dhe 275/19)

Kodi penal (Gazeta Zyrtare nr. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 41/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15, 226/15, 97/17 dhe 248/18 dhe Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Nr.36/23 dhe 188/23)

Ligji për parandalim dhe mbrojtje nga diskriminimi, Gazeta Zyrtare e RMV-së, nr. 258/20)

Ligji për parandalimin dhe mbrojtje nga dhuna ndaj grave dhe dhuna në familje (Gazeta Zyrtare e RSM, nr. 24/21)

Vendimi për krijimin e trupit këshillimor kombëtar për politikat rinore (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.158/2021)

Programi për mbështetjen financiare të projekteve në fushën e rinia e organizatave rinore, organizatat për rininë dhe organizatat ombrellë për të rinjtë për vitin 2023 (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 27/2023)

Programi për zhvillimin e sportit dhe rinisë për vitin 2023 (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 27/2023)

Rregullore për kërkesat minimale për siguri dhe shëndet gjatë punës të punëtorëve të rinj (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.127/2012)

Vendimi për caktimin e një dite për veprim mjedisor të të rinjve në Republikën e Maqedonisë (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 58/2001)

Rregullore për mënyrën e kategorizimit të filmave, për format e shfaqjes akustike dhe vizuale të kategorisë së filmave dhe për periudhat kohore në të cilat mund të shfaqen filma që mund të ndikojnë negativisht në zhvillimin fizik, psikologjik dhe moral të fëmijëve dhe të rinjve (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, Nr. 38/2014)

Rregullore për kriteret për përcaktimin e një trajneri të lartë për punë në një akademi sportive për talentet e reja dhe sportist të lartë aktiv (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr. 215/2016)

Vendim për zbatimin e hershëm të marrëveshjes midis Bashkimit Evropian dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut për pjesëmarrjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut në Erasmus+, program i Unionit për Arsim, Trajnim, Rini dhe Sport (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 296/2021)

Program për shpërndarjen e mjeteve nga lojërat e fatit dhe lojërat argëtuese për vitin 2023 për financimin e federatave kombëtare të sporteve dhe projekteve të ARS-së për promovimin e sporteve në Republikën e Maqedonisë së Veriut (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.28/2023)

Program për kompensimin e fëmijës që është viktimë ose dëmtohet me veprim që parashikohet me ligj si vepër penale e dhunës dhe akte të tjera të dhunës individuale ose grupe për vitin 2023 (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr.122/2023)

Rregullore për kushtet, kriteret dhe mënyrën e ushtrimit të të drejtave për mbrojtjen e fëmijëve (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.62/2013)

Programi për zhvillimin e aktivitetit për mbrojtjen e fëmijëve për vitin 2023 i miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 287/2022)

Rregullore për mënyrën e ushtrimit të së drejtës së strehimit për personin i cili deri në moshën 18 vjeç ka pasur statusin e fëmijës pa prindër dhe kujdes prindëror, gjegjësisht pas përfundimit të kujdestarisë, dhe deri në moshën 26 vjeç, formular për kërkesë dhe dokumentacioni i nevojshëm (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë, nr.109/2019)

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite-3.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladi-1.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-poddrska-na-proekti-od-oblasta-na-mladite-2.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-izmena-na-pravilnikot-za-poddrshka-na-proekti-od-oblasta-na-mladite.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-standardi-za-mladinski-centri-so-propratni-dokumento-compressed-1-compressed.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-mladi-talentirani-licza-29.05.2018.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-mladi-talentirani-lica-1.pdf>

<https://api.ams.gov.mk/wp-content/uploads/2021/12/pravilnik-za-izmena-na-pravilnikot-za-mladi-talentirani-lica-2.pdf>

Rregullore për ndryshimin dhe plotësimin e rregullores për përcaktimin e procedurës dhe përcaktimin e kriterëve për dhënien e çmimeve për personat e rinj të talentuar në Republikën e Maqedonisë (Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 204/2023)

2023 Raporti i monitorimit për zbatimin e Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat e të rinjve të nxjerra nga Këshilli Rinor Nacional i Maqedonisë